

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Dosije: Svetozar Andrić

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Dosije: Svetozar Andrić

Beograd,
januar 2024. godine

Sadržaj

SKRAĆENICE	5
UVOD	7
I. BIRČANSKA BRIGADA.....	9
Zona odgovornosti	11
Formacijski sastav.....	12
II. SAO BIRACĀ	15
III. NAPADI NA NASELJA I PROTERIVANJE STANOVNIŠTVA SA PODRUĀJA BIRĀA.....	16
Kalesija	17
Zvornik.....	18
DiviĀ	20
Kostijerevo	20
Klisa.....	21
Kozluk	22
Vlasenica	23
Napadi na sela i naselja u opštini Vlasenica.....	23
Drum.....	25
IV. ZATOĀENIĀKI OBJEKTI	26
Logor Sušica.....	27
Uslovi zatoĀenja i zlostavljanje zatoĀenika	30
Ubistva zatoĀenika.....	31
Logor Pelemiši	34
V. OPERACIJA PROBOJ I ZAUZIMANJE ENKLAVA U ISTOĀNOJ BIH.....	36
VI. SREBRENICA	38
Uloga BirĀanske brigade u operaciji Krivaja 95	38
Uloga Svetozara AndriĀa u genocidu u Srebrenici.....	40
UĀešĀe pripadnika Drinskog korpusa u masovnim egzekucijama	41
VII. PROCESUIRANJE ZLOĀINA	43
SuĀenja pripadnicima BirĀanske brigade	43
SuĀenja pripadnicima Drinskog korpusa / Srebrenica 1995. godine	44

VIII. SVETOZAR ANDRIĆ	45
PRILOZI	49

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
DK	Drinski korpus
FHP	Fond za humanitarno pravo
GŠ VRS	Glavni štab Vojske Republike Srpske
IBK	Istočnobosanski korpus
JNA	Jugoslovenska narodna armija
KEBS	Konferencija za evropsku bezbednost i saradnju
KC	Kadrovski centar
KIK	Kapetan prve klase
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MRMKS	Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove
mtbr	motorizovana brigada
pb	pešadijski bataljon
SDS	Srpska demokratska stranka
SAO Birač	Srpska autonomna oblast Birač
SB UN	Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija
SJB	Stanica javne bezbednosti
TO	Teritorijalna odbrana
TRZ	Tužilaštvo za ratne zločine
UN	Ujedinjene nacije
UNPROFOR	Zaštitne snage UN
VJ	Vojska Jugoslavije
VRS	Vojska Republike Srpske

Uvod

Tokom oružanog sukoba na prostoru Bosne i Hercegovine (BiH) Svetozar Andrić se nalazio na mestu komandanta Prve birčanske pešadijske brigade Vojske Republike Srpske (VRS), a od jula 1995. godine na mestu zamenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa VRS.

Dokazi predstavljeni u ovom dosijeu ukazuju na to da su, od maja 1992. godine, kada je Andrić naredio „iseljavanje muslimanskog stanovništva“ iz zborničke opštine, te osnivanje logora Sušica u Vlasenici¹, pripadnici Birčanske brigade, samostalno ili u sadejstvu sa drugim vojnim i policijskim jedinicama, počinili brojne zločine u zoni odgovornosti brigade. U Dosijeu su predstavljeni i dokazi o ulozi Svetozara Andrića u genocidu koji je počinjen u Srebrenici u julu 1995. godine.

Prva birčanska pešadijska brigada je učestvovala u prisilnom premeštanju, proterivanju i deportaciji nesrpskog stanovništva iz opština Zvornik, Vlasenica i Kalesija, u ubistvima civila prilikom zauzimanja teritorija, te u paljenju i uništavanju sela.

Pripadnici Birčanske brigade su kontrolisali logor Sušica, kao i druge zatočeničke objekte u svojoj zoni odgovornosti, u kojima su zatočenici bili fizički i psihički zlostavljani i ubijani. U tim objektima bile su zatočene i žene, koje su bile izložene seksualnom nasilju.

Kao komandant Birčanske brigade, Svetozar Andrić je učestvovao u pripremi i sprovođenju napada na Srebrenicu u julu 1995. godine. Dok su još trajale masovne egzekucije Srebreničana, Andrić je, u činu pukovnika, postavljen na dužnost zamenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa VRS. Pripadnici Drinskog korpusa su učestvovali u egzekucijama, a materijalni resursi i ljudstvo tog korpusa korišćeni su za asanaciju terena i prikriivanje zločina pokopavanjem žrtava u masovne grobnice.

Najkasnije od januara 2006. godine, Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije dostupni su dokumenti iz kojih se vidi da je Svetozar Andrić naredio iseljavanje nesrpskog stanovništva sa teritorije zborničke opštine, kao i osnivanje logora Sušica.

Nakon obelodanjivanja Andrićevih naredbi tokom suđenja za zločine u Zvorniku², Fond za humanitarno pravo (FHP) je uputio pismo tužiocu za ratne zločine Republike Srbije sa zahtevom da se protiv njega pokrene istraga zbog osnovane sumnje da je odgovoran za teška kršenja Ženevskih konvencija tokom oružanog sukoba u BiH.³ Istraga nije pokrenuta, zbog čega je FHP, u martu 2018.

1 Naredenje Komande brigade SV „Birać“ od 28. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03055, *Karadžić*; Naredenje Komande brigade SV „Birać“ od 31. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03240, *Karadžić*.

2 Dokumenti su predloženi u predmetu Zvornik I pred, tada, Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu, videti: Predmet *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)*, dostupno na: https://www.hlc-rdc.org/Transkripti/zvornik_1.html.

3 Fond za humanitarno pravo, „FHP zahteva pokretanje istrage protiv Svetozara Andrića i Tome Kovača“, Beograd, 3. februar 2006. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=13587>, pristupljeno 2. decembra 2022. godine.

godine, podneo krivičnu prijavu protiv Andrića Tužilaštvu za ratne zločine (TRZ) za zločine počinjene u Zvorniku i Vlasenici 1992. i 1993. godine i u Srebrenici 1995. godine.⁴

Do danas, optužnica protiv Svetozara Andrića nije podignuta.⁵

Cilj Dosijea je da javnosti predstavi činjenice o ovim događajima i da na osnovu javno dostupnih dokumenata i podataka ukaže na ličnu i komandnu odgovornost Svetozara Andrića za ratne zločine počinjene u njegovoj zoni odgovornosti. Dosije se zasniva na vojnim i policijskim dokumentima koji su kao dokazni predmeti prihvaćeni u više postupaka pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), iskazima i izjavama svedoka pred međunarodnim i nacionalnim sudovima, novinskim člancima i drugim relevantnim izvorima.

4 Fond za humanitarno pravo, „Krivična prijava protiv Svetozara Andrića“, Beograd, 2. mart 2018. godine, dostupno na: <http://www.hlc-rdc.org/?p=34855>, pristupljeno 2. decembra 2022. godine.

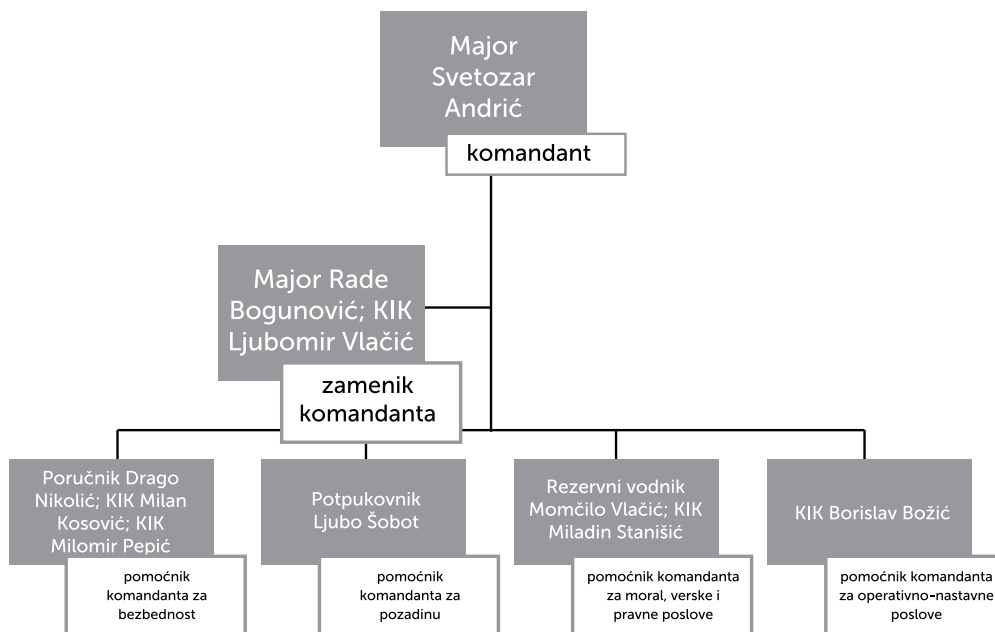
5 U odgovoru na upit FHP o postupanju na osnovu ove krivične prijave TRZ je, početkom 2023. godine, navelo da se predmet nalazi u fazi istrage, ali ne precizira koje su procesne radnje preduzete; TRZ, odgovor na urgenciju br. HLC:25-F160474 od 9. februara 2023. godine.

I. Birčanska brigada

Prva birčanska pešadijska brigada (u daljem tekstu Birčanska brigada) formirana je sredinom maja 1992. godine transformacijom 336. motorizovane brigade (mtbr) 17. korpusa Jugoslovenske narodne armije (JNA). Inicijalni naziv brigade bio je Komanda brigade „Birač“. Pukovnik Radovan Tačić koji je do tada komandovao 336. mtbr kratko je nastavio da rukovodi i komanduje Komandom brigade „Birač“.⁶

General-potpukovnik Ratko Mladić, komandant Glavnog štaba VRS, 19. maja 1992. godine postavio je majora Svetozara Andrića na mesto komandanta Birčanske brigade.⁷ Zamenik komandanta i načelnik štaba Birčanske brigade bio je major Rade Bogunović⁸, a nakon njega do jula 1995. godine kapetan I klase Ljubomir Vlačić, zvani Buba.⁹

9

Izvor: Dokumentarni film „Ratni put Prve birčanske pešadijske brigade Vojske Republike Srpske“, autor Ljubiša Milutinović, maj 2022. godine

- 6 Zapovest za odbranu Op. br. 1, Komanda brigade „Birač“ od 15. maja 1992. godine, dok. pred. br. P04092, *Mladić*.
- 7 Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 1; Beležnica Ratka Mladića od 14. februara do 28. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00352.E, *Mladić*, str. 357-358; Drinski magazin, „Mali, ti si od danas komandant“, oktobar 1994. godina, dok. pred. br. P02289, *Tolimir*, str. 395.
- 8 Dokumentarni film „Ratni put Prve birčanske pešadijske brigade Vojske Republike Srpske“, autor Ljubiša Milutinović, maj 2022. godine, dostupno na <https://youtu.be/8-NoIHCeSsg>, pristupljeno dana 19. aprila 2023. godine; Svedočenje zaštićenog svedoka KRAJ-682 pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 21. jula 2005. godine, str. 16907.
- 9 Od 15. jula 1995. godine, Ljubomir Vlačić preuzima komandovanje Birčanskom brigadom; Naredba Ministarstva odbrane Republike Srpske od 14. jula 1995. godine, dok. pred. br. P06453, *Karadžić*.

Kao dan osnivanja brigade obeležava se 19. maj¹⁰, dok je ona zvanično preimenovana u Prvu birčansku pešadijsku brigadu 16. juna 1992. godine, naredjenjem komande Glavnog štaba VRS. Mirnodopska lokacija Birčanske brigade bio je Zvornik.¹¹

Komandno mesto Birčanske brigade u ratu bilo je u mestu Šekovići¹², zbog čega se ona naziva i Šekovička brigada.

Birčanska brigada nalazila se u sastavu Istočnobosanskog korpusa VRS.¹³ Istočnobosanski korpus (IBK) nastao je na temeljima 17. korpusa JNA¹⁴, od koga je preuzeo ljudstvo, vojnu opremu, komandnu strukturu i delimično zonu odgovornosti.¹⁵

Dana 1. novembra 1992. godine, komandant Glavnog štaba VRS naredio je formiranje novog – Drinskog korpusa u čiji su sastav ušli delovi IBK, Sarajevsko-romanijskog korpusa i Hercegovačkog korpusa.¹⁶ Prvi komandant Drinskog korpusa, čije je sedište bilo u Vlasenici, bio je general Milenko Živanović.¹⁷ U sastav novoformiranog Drinskog korpusa ušla je i Birčanska brigada, koja je bila „baza za formiranje Drinskog korpusa“¹⁸.

-
- 10 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 1; Drinski magazin, „Prva među istima“, decembar 1995. godine, dok. pred. br. P00476.E, *Popović i dr.*, str. 1.
 - 11 Naredba komandanta GŠ VRS – o formiranju komandi i jedinica Vojske Srpske Republike BiH od 16. juna 1992. godine, dok. pred. br. P04980, *Mladić*, str. 14; Komanda IBK od 11. jula 1992. godine, dok. pred. br. 2D00736, *Stanišić i Simatović*, str. 2-3.
 - 12 Drinski magazin, „Prva među istima“, decembar 1995. godine, dok. pred. br. P00476.E, *Popović i dr.*, str. 1.
 - 13 Pored Birčanske brigade u sastavu Istočnobosanskog korpusa VRS nalazile su se i Posavska brigada, Brčanska brigada, 1. semberijska brigada, 2. semberijska brigada, 1. majevička brigada, 2. majevička brigada i Zvornička brigada; Naredenje komande Istočnobosanskog korpusa od 7. juna 1992. godine, dok. pred. br. P05400, *Karadžić*, str. 3–6.
 - 14 IBK je bio jedan od pet prvobitnih korpusa VRS (1. krajiški korpus, 2. krajiški korpus, IBK, Sarajevsko-romanijski korpus, Hercegovački korpus). Komandanti IBK bili su pukovnik Nikola Denčić, nekadašnji zamenik komandanta 17. korpusa JNA, zatim pukovnik Dragutin Ilić, a od avgusta 1992. godine pukovnik Novica Simić. Štab IBK nalazio se u Bijeljini. Videti u: Ričard Batler, „Izveštaj o komandnoj odgovornosti u Glavnom štabu VRS“, od 9. juna 2006. godine, dok. pred. br. P02210, *Mladić*, str. 1, 5; Izjava i dopuna izjave svedoka Đorđa Đukića data MKSJ od 29. februara 1996. godine, dok. pred. br. P01052, *Mladić*, str. 10.
 - 15 Zona odgovornosti IBK obuhvatala je severoistočnu i istočnu BiH, sa rekom Savom na severu i Drinom na istoku, uključujući opštine Zvornik, Bijeljina i Vlasenica. Videti u: Naredenje Glavnog štaba VRS, zone odgovornosti i naredni zadaci vojske od 4. juna 1992. godine, dok. pred. br. P04381, *Mladić*, str. 3.
 - 16 Naredenje Glavnog štaba VRS o reorganizaciji Vojske Republike Srpske od 20. oktobra 1992. godine, dok. pred. br. P03659, *Mladić*, str. 1.
 - 17 Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije podiglo je krajem decembra 2021. godine optužnicu protiv Milenka Živanovića za ratne zločine na teritoriji opštine Srebrenica u periodu od 1992. do 1995. godine, http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2022/06/Optuznica_29.12.2021..pdf, pristupljeno dana 23. juna 2022. godine; Izjava svedoka Milenka Živanovića data MKSJ od 27. oktobra 2013. godine, dok. pred. br. D03932, *Karadžić*, par. 1.
 - 18 Birčanski vojnik, „Put ka vrhu – tri godine 1. birčanske pešadijske brigade“, maj 1995. godine, str. 2; Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 2.

Birčanska brigada odlikovana je državnim priznanjem Republike Srpske, Ordenom Nemanjića u septembru 1996. godine.¹⁹

Zona odgovornosti

U zoni odgovornosti Birčanske brigade, po formiranju, nalazilo se sedam opština i to Zvornik, Kalesija, Šekovići, Vlasenica, Bratunac i novoformirane opštine Milići i Skelane.²⁰ Sa dužinom fronta od oko 160 kilometara²¹ i oko 12.000 vojnika²², Birčanska brigada je bila jedna od većih brigada VRS-a po rasprostranjenosti i brojnosti.

Zona odgovornosti Birčanske brigade od novembra 1992. godine obuhvatala je: „isključno s. Kalesija – Ravno brdo – Hrošćić – uključno Kladanj – Debelo brdo – Ljeljan brdo – Žetenica – Steng – Đipa – Koritna kosa – s. Barice – Petrovačka greda – Oglavci – Pogledala – Žeđ – uključno s. Ljeskovik – Tržakovac – s. Zeleni Jadar – Viogor – Zvijezda – s. Bišina – uključno Kasaba – dolina reke Jadar do ušća u r. Drinjaču – dolinom r. Drinjače – Kozjak – Lamino brdo – s. Caparde – s. Kalesija“.²³ U tom periodu u Birčanskoj brigadi bilo je 6.054 boraca²⁴, 21 oficir i šest podoficira.²⁵

Od januara 1993. godine, zona odgovornosti Birčanske brigade značajno se smanjila, te je obuhvatala teritorije opština Kalesija, Šekovići i delove opštine Kladanj.²⁶ Uža zona odgovornosti uticala je i na smanjenje broja pripadnika brigade, pa se brojno stanje kretalo u rasponu od 3.600 pripadnika (početkom 1993. godine) do oko 2.800 vojnika (1995. godine).²⁷

11

-
- 19 Orden Nemanjića dodeljuje se jedinicama i pripadnicima oružanih snaga za istaknute vojničke podvige u borbi. Dokumentarni film „Ratni put Prve birčanske pešadijske brigade Vojske Republike Srpske“, autor Ljubiša Milutinović, maj 2022. godine, dostupno na <https://youtu.be/8-NoIHCeSsg>, pristupljeno dana 19. aprila 2023. godine.
- 20 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 1; Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 2.
- 21 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41674; Drinski magazin, „Prva među istima“, decembar 1995. godine, dok. pred. br. P00476.E, *Popović i dr*, str. 1.
- 22 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 1; Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 2.
- 23 Komanda Drinskog korpusa – zone odgovornosti brigada od 30. novembra 1992. godine, dok. pred. br. P01203, *Tolimir*, str. 1.
- 24 Stanje na teritoriji u zoni odgovornosti Drinskog korpusa od 17. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P06580, *Mladić*, str. 2.
- 25 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 9.
- 26 *Ibid.*, str. 2; Ocena stanja borbene gotovosti u jedinicama Drinskog korpusa od 5. marta 1993. godine, dok. pred. br. P05241, *Mladić*, str. 10.
- 27 Ocena stanja borbene gotovosti u jedinicama Drinskog korpusa od 5. marta 1993. godine, dok. pred. br. P05241, *Mladić*, str. 13; Analiza borbene gotovosti Birčanske brigade u 1994. godini od 1. februara 1995. godine, dok. pred. br. 1D01321.B, *Stanišić i Simatović*, str. 6; Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 10.

Pripadnici Birčanske brigade su učestvovali u borbenim dejstvima izvan svoje zone odgovornosti, često u sadejstvu sa Zvorničkom brigadom. Učestvovali su u borbama na sarajevskom ratištu (operacija Lukavac 93), u Bihaću, kao i na Majevidi, Teočaku, Glamoču i Grahovu.²⁸ Tokom 1992. godine od 201 poginulog vojnika Birčanske brigade njih oko 70% stradalo je van zone odgovornosti brigade.²⁹

Formacijski sastav

Početkom juna 1992. godine, naredjenjem komande IBK, dotadašnje jedinice Teritorijalne odbrane (TO) opština sa područja Birča preimenovane su u jedinice VRS i kao takve ušle su u sastav Birčanske brigade.³⁰

Prvobitno, u sklopu Birčanske brigade nalazilo se oko 10 pešadijskih bataljona, 15 odreda, jedan oklopni bataljon, jedan mešoviti artiljerijski puk, prištapske i pozadinske jedinice.³¹ Neke od ovih jedinica transformacijom ili prelaskom u drugi korpus veoma brzo su izašle iz sastava Birčanske brigade i njena struktura se sve do 1993. godine često menjala.

Birčanska brigada bila je organizovana teritorijalno, pa je po tom principu u svom sastavu imala najmanje sledeće pešadijske bataljone³²:

1. pešadijski bataljon Osmaci – nastao je reorganizacijom TO Kalesija, pa je tako zona odgovornosti ovog bataljona obuhvatala putni pravac Tuzla-Zvornik³³, uključujući i opštinu Kalesija. Komandant bataljona bio je kapetan Vlastimir Bečarević³⁴, a nakon njega pukovnik Boško Đuričić.³⁵

2. pešadijski bataljon Šekovići – izvodio je borbena dejstva na području između opština Šekovići i Kladanj. Komandant bataljona bio je Novak Tokanović.³⁶

12

28 Birčanski vojnik, „Put ka vrhu – tri godine 1. birčanske pešadijske brigade“, maj 1995. godine, str. 2; Birčanski vojnik, „Pobedu i slobodu neće nam doneti drugi“, maj 1995. godine, str. 8; Naredenje Glavnog štaba VRS upućeno komandi Drinskog korpusa od 7. jula 1993. godine, dok. pred. br. P05035, *Mladić*.

29 Ocena stanja borbene gotovosti u jedinicama Drinskog korpusa od 5. marta 1993. godine, dok. pred. br. P05241, *Mladić*, str. 3, 10.

30 Naredenje Istočnobosanskog korpusa od 6. juna 1992. godine, dok. pred. br. D01457, *Karadžić*, str. 1-2; Naredenje Svetozara Andrića o preimenovanju štabova TO i jedinica TO od 8. juna 1992. godine, dok. pred. br. P07348, *Mladić*; Odluka o formiranju Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P02799, *Mladić*, čl. 2.

31 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 1.

32 Svedočenje Svetozara Andrića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 26. januara 2007. godine, str. 37-38; Zapovest za odbranu Op. br. 1, Komanda brigade „Birač“ od 15. maja 1992. godine, dok. pred. br. P04092, *Mladić*, str. 1-2.

33 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41672.

34 Svedočenje Svetozara Andrića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 26. januara 2007. godine, str. 13-14.

35 Komanda 1. pešadijskog bataljona Osmaci Birčanske brigade od 1. februara 1993. godine, dok. pred. br. D430, *Orić*.

36 Beležnica Ratka Mladića od 27. maja do 31. jula 1992. godine, dok. pred. br. P01478.E, *Karadžić*, str. 244.

3. pešadijski bataljon Milići – delovao je na području novoformirane opštine Milići koja je do 1992. godine pripadala Vlasenici. Jedan od zadataka ovog bataljona podrazumevao je i obezbeđivanje rudnika boksita u Milićima. Bataljon je u svom sastavu imao oko 715 pripadnika kojima je do 8. decembra 1992. godine komandovao kapetan I klase Milenko Petković.³⁷ U januaru 1993. godine ovaj bataljon izlazi iz sastava Birčanske brigade.³⁸

4. pešadijski bataljon Vlasenica³⁹ – formiran je od Vlaseničkog odreda koji je do 19. maja 1992. godine bio jedinica Štaba TO Vlasenice.⁴⁰ Komandant bataljona bio je bivši major JNA Slobodan Pajić⁴¹, koga u avgustu 1992. godine na toj funkciji menja major Mile Jaćimović.⁴² Krajem juna 1992. godine i ostale jedinice štaba TO Vlasenica – Cikotski odred sa sedištem u Rudištima i odred Drinjača u selu Luke⁴³ – postale su deo 4. pešadijskog bataljona. Zona odgovornosti 4. pešadijskog bataljona bila je na putnom pravcu Vlasenica – Cerska. U januaru 1993. godine ovaj bataljon izlazi iz sastava Birčanske brigade.⁴⁴

5. pešadijski bataljon Bratunac i Skelani – komandant bataljona po formiranju bio je kapetan Momir Nikolić⁴⁵, a njegov zamenik Dragoslav Trišić. Na mesto komandanta ubrzo dolazi pukovnik Dimitrije Šibalić.⁴⁶ U julu 1992. godine brojno stanje bataljona iznosilo je oko 2.600 pripadnika.⁴⁷ Sredinom novembra 1992. godine, ovaj bataljon izlazi iz sastava Birčanske brigade.⁴⁸

37 Izveštaj Ratnog predsedništva Opštine Milići od 8. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P06117, *Karadžić*, str. 2-3; Prema rečima Tomislava Savkića u Milićima su postojala dva bataljona Birčanske brigade, a on je bio komandant jednog od tih bataljona od 1. novembra 1992. godine, videti u: Svedočenje Tomislava Savkića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. i 30. januara 2006. godine, str. 20586, 20682-20683, 20707-20709.

38 Početkom 1994. godine od ovog bataljona formirana je 1. milićka laka pešadijska brigada u sastavu Drinskog korpusa, videti u: Komanda 1. milićke lpbp od 14. jula 1995. godine, dok. pred. br. P00120, *Popović i dr.*

39 Rekapitulacija brojnog stanja v/o 4. pešadijskog bataljona Vlasenica od 16. decembra 1992. godine, dok. pred. br. T-50, Sud BiH, *Višković*.

40 Naredenje Opštinskog Štaba TO komandantu OdTO Vlasenica od 29. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P01067, *Stanišić i Župljanin*; Komanda 1. vlaseničke lake pešadijske brigade od 19. decembra 1994. godine, dok. pred. br. P02636, *Karadžić*.

41 Elaborat stražarske službe kod objekta 4. pešadijskog bataljona Vlasenica od juna 1992. godine, dok. pred. br. P03245, *Karadžić*, str. 1.

42 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41680; Martin Frančesević, „Vojna analiza i stručno mišljenje u predmetu Garić i dr.“, Sarajevo, januar 2019. godine, par. 14.

43 Komanda 1. vlaseničke lake pešadijske brigade od 19. decembra 1994. godine, dok. pred. br. P02636, *Karadžić*.

44 Od ovog bataljona je u martu 1994. godine formirana 1. vlasenička laka pešadijska brigada Drinskog korpusa.

45 Momir Nikolić je kao pomoćnik komandanta za bezbednost i obaveštajne poslove Bratunačke brigade pravnosnažno osuđen na 20 godina zatvora presudom Žalbenog veća MKSJ za zločine protiv čovečnosti, videti u: Sažetak presude Žalbenog veća MKSJ u predmetu *Nikolić* od 8. marta 2006. godine.

46 Svedočenje Dragoslava Trišića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 20. oktobra 2008. godine, str. 27030-27031.

47 Platni nalog za lica iz VP 2465/5 za juli 1992. godine, dok. pred. br. P00781, *Popović i dr.*

48 Od ovog bataljona formirani su 1. bratunačka laka pešadijska brigada i Samostalni pešadijski bataljon Skelani koji su bili pretpočinjeni Drinskom korpusu, videti u: Ratni put bratunačke lake pešadijske brigade 1992-1995. godine, dok. pred. br. 3DP00274, *Popović i dr.*, str. 1.

6. pešadijski bataljon Zvornik – ovaj bataljon bio je u sastavu Birčanske brigade do 2. juna 1992. godine, kada je transformisan u Zvorničku pešadijsku brigadu.⁴⁹

Svetozaru Andriću su neko vreme bile prepočinjene i najmanje tri dobrovoljačke jedinice, pretežno sa borbenim iskustvom iz Hrvatske.⁵⁰ Tokom juna 1992. godine, na području opštine Kalesija, Andriću su bili prepočinjeni pripadnici paravojnih jedinica „Simini četnici“ i „Žute ose“.⁵¹ Te jedinice su od otprilike 6. juna 1992. godine od Andrića primale naređenja, a od komande Birčanske brigade i materijalno - tehnička sredstva među kojima i terenska vozila.⁵² Pripadnici paravojne formacije „Beli orlovi“ koji su od početka sukoba bili prisutni u opštini Vlasenica, a posebno oko rudnika boksita u Milićima⁵³, u oktobru 1992. godine privremeno su izdvojeni iz 6. pešadijskog bataljona Zvorničke brigade i prepočinjeni Birčanskoj brigadi.⁵⁴

Krajem 1993. godine, Birčanska brigada je u svom sastavu imala pet pešadijskih bataljona i to: 1. pb Osmaci, 2. pb Paprača, 3. pb Bišina, 4. pb Kaštijelj i 5. pb Trnovo.⁵⁵ Komandant 5. pešadijskog bataljona Trnovo od marta do oktobra 1994. godine bio je poručnik Milorad Pelemiš⁵⁶, kasnije komandant 10. diverzantskog odreda Glavnog štaba VRS.⁵⁷ Osim pomenutih pešadijskih bataljona, u sastavu Birčanske brigade bili su i Jurišni odred pod komandom Miroslava Miće Kraljevića⁵⁸, Izviđačko-diverzantski vod, jedan mešoviti artiljerijski puk, kao i prištapske i pozadinske jedinice.⁵⁹ Ovakav vojnoformacijski sastav Birčanska brigada je zadržala do kraja oružanih sukoba u BiH.

49 Drinski magazin, „Na pobedonosnom putu – tri godine Zvorničke brigade“, 30. jun 1995. godina, dok. pred. br. P02096, *Mladić*, str. 1; Naređenje komande IBK upućeno štabu TO Zvornik od 30. maja 1992. godine, dok. pred. br. P07346, *Mladić*.

50 Analiza borbenih dejstava Birčanske brigade od jula 1992. godine, dok. pred. br. P03172, *Karadžić*, str. 2; Svedočenje zaštićenog svedoka KRAJ 682 pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 21. jula 2005. godine, str. 16913-16914; Izjava svedoka Radeta Tanackovića data SJB Bijeljina od 7. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P920, *Krajišnik*, str. 1.

51 Naziv ove jedinica je bio „Igor Marković“, međutim u javnosti su poznati kao „Žute ose“. Svedočenje Vojina Vučkovića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 6. septembra 2006. godine, str. 52-54; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 28. aprila 2015. godine, str. 34769-34770; Svedočenje Svetozara Andrića pred Okružnim sudom u Beogradu - Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 26. januara 2007. godine, str. 13-14.

52 Svedočenje Vojina Vučkovića pred Višim sudom u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 12. oktobra 2010. godine, str. 11-13; Obaveštenje komande 1. pešadijskog bataljona Osmaci Birčanske brigade od 1. februara 1993. godine, dok. pred. br. D430, *Orić*.

53 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1114.

54 Otkomanda boraca iz Zvorničke u Birčansku brigadu, naređenje od 13. oktobra 1992. godine, dok. pred. br. P05404, *Karadžić*.

55 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 10.

56 Izjava svedoka Milorada Pelemiša data MKSJ od 18. juna 2014. godine, dok. pred. br. D00978, *Mladić*, par. 2.

57 10. diverzantski odred bio je angažovan u operacijama oko Srebrenice i učestvovali su u streljanju zarobljenika na Branjevu i u Bišini. Videti u: FHP, *Dosije: 10. diverzantski odred Glavnog štaba Vojske Republike Srpske*, Beograd, 2011. godine.

58 Tužilaštvo BiH je 2018. godine podiglo optužnicu protiv Miroslava Kraljevića za zločine protiv čovečnosti počinjene u opštini Vlasenica tokom 1992. godine, videti u: Optužnica Tužilaštva BiH protiv *Maneta Đurića i dr.* od 7. februara 2018. godine.

59 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 4, 10.

II. SAO Birač

Regija Birač u istočnoj BiH obuhvata teritorije opština Zvornik, Šekovići, Vlasenica, Bratunac, Srebrenica i delove opštine Kalesija. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, na ovom području je živelo oko 195.000 stanovnika, od kojih je približno 59% bilo bosanskih Muslimana, dok je oko 38% bilo srpske nacionalnosti.⁶⁰

Bosanski Srbi pod vođstvom Srpske demokratske stranke (SDS) su, od jeseni 1991. godine, osnivali paralelne političke i vojne strukture u BiH.⁶¹ Istovremeno, JNA i SDS započeli su naoružavanje Srba i formiranje vojnih jedinica sastavljenih isključivo od lica srpske nacionalnosti.⁶²

U skladu sa Uputstvom SDS o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u BiH, u birčanskoj regiji su formirane skupštine srpskog naroda na lokalnom nivou.⁶³ Regionalno, u novembru 1991. godine, u Skupštini opštine Šekovići osnovana je Srpska autonomna oblast Birač (SAO Birač)⁶⁴ koja je bila operativna do leta 1992. godine.⁶⁵

SAO Birač činile su opštine Šekovići i Vlasenica, kao i delovi opština Zvornik, Kladanj, Bratunac, Srebrenica, Živinice i Kalesija.⁶⁶ Predsednik Izvršnog veća SAO Birač bio je Milenko Stanić.⁶⁷

Predsednik Republike Srpske Radovan Karadžić je, 12. maja 1992. godine na sednici Skupštine, predstavio strateške ciljeve srpskog naroda u BiH koji su bili temelj za vojne operacije VRS.⁶⁸ Za područje Birča su od posebnog značaja bila tri strateška cilja – potpuno razgraničenje srpskog

15

60 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 72-73, 142-143, 226-227, 234-235, 284-285, 294-295.

61 Rejno Tunens, „Izveštaj za predmet br. IT-09-92 – Ratko Mladić i 2. vojna oblast JNA – Vojska Republike Srpske (1992-1995)“, septembar 2012. godine, dok. pred. br. P03029, *Mladić*, II deo, str. 21.

62 Svedočenje Izeta Redžića pred MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 30. avgusta 2004. godine, str. 5008-5010, 5017-5022; Izjava svedoka Miroslava Deronjića data MKSJ od 25. novembra 2003. godine, dok. pred. br. P02511, *Stanišić i Simatović*, par. 4-36; Javnost, „Formiran bataljon u Birču – Za odbranu Jugoslavije“, 9. novembar 1991. godine, dok. pred. br. P283, *Orić*; Drinski magazin, „Mali, ti si od danas komandant“, oktobar 1994. godine, dok. pred. br. P02289, *Tolimir*, str. 394.

63 Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima od 19. decembra 1991. godine, dok. pred. br. P43, *Krajišnik*.

64 Javnost, „Život kao SAO – Birač izabrao“, od 9. novembra 1991. godine, dok. pred. br. P283, *Orić*.

65 Srpska Republika BiH, br. 308-06, „Oslobodena Kalesija“, od 14. maja 1992. godine, dok. pred. br. P04095, *Mladić*; Ekspertski izveštaj Patrika Trejnora, „Rukovodstvo bosanskih Srba 1990-1992“, 30. jula 2002. godine, dok. pred. br. P64, *Krajišnik*, par. 136-137.

66 Zapisnik sa prve sednice Izvršnog vijeća SAO „Birač“, od 18. februara 1992. godine, dok. pred. br. P07083, *Mladić*, str. 2.

67 Zapisnik sa prve sednice Izvršnog vijeća SAO „Birač“, od 18. februara 1992. godine, dok. pred. br. P07083, *Mladić*, str. 2; Svedočenje Milenka Stanića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 19. februara 2013. godine, str. 33996.

68 Izvorni zapisnik sa 16. sednice Skupštine srpskog naroda u BiH od 12. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00956, *Karadžić*, str. 7-9; Rejno Tunens, „Izveštaj za predmet br. IT-09-92 – Ratko Mladić i 2. vojna oblast JNA – Vojska Republike Srpske (1992-1995)“, septembar 2012. godine, dok. pred. br. P03029, *Mladić*, II deo, str. 37-41.

naroda od drugih nacionalnih zajednica u BiH; eliminisanje Drine kao granice između Srbije i BiH; i uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine za koji je opština Zvornik bila ključni element.⁶⁹

U februaru 1992. godine, Izvršno veće SAO Birač odredilo je konkretne zadatke koje treba izvršiti sa ciljem „što efikasnijeg preuzimanja vlasti na području SAO Birač“.⁷⁰ Nakon što su novoosnovani štabovi TO, jedinice JNA i lokalni Srbi preuzeli vlast u Zvorniku, Vlasenici, Bratuncu i drugim opštinama regije, SAO Birač je 29. aprila 1992. godine proglasila opštu mobilizaciju stanovništva i ratno stanje na celokupnoj oblasti.⁷¹

Odluke koje je u narednom periodu donosio izvršni organ SAO Birač, a na osnovu kojih je Svetozar Andrić izdavao naređenja, rezultirale su proterivanjem i zatvaranjem više hiljada bosanskih Muslimana sa ovih prostora.

III. Napadi na naselja i proterivanje stanovništva sa područja Birča

Od sredine maja 1992. godine, Birčanska brigada pod komandom majora Svetozara Andrića učestvovala je u oružanim napadima i proterivanju nesrpskog stanovništva iz regije Birač. Stanovništvo je zbog napada bilo primorano da beži na teritoriju pod kontrolom Armije BiH, dok je deo deportovan u Srbiju, a zatim dalje u Mađarsku i druge države.

16 Pukovnik Radovan Tačić je, 15. maja 1992. godine, naredio Birčanskoj brigadi da sa jedinicama TO uspostavi i održava kontrolu u opštinama u zoni odgovornosti brigade i omogući funkcionisanje organa vlasti.⁷²

Svetozar Andrić je ubrzo potom precizirao naredbe koje se tiču organizacije jedinica, preuzimanja vlasti i iseljavanja nesrpskog stanovništva sa područja Birča. Dana 26. maja 1992. godine, izdao je naredbu 1. pešadijskom bataljonu Osmaci za „iseljavanje žena i dece iz muslimanskih sela u Kalesiju i Gračanicu“.⁷³ Dva dana kasnije, Andrić je uputio naređenje štabu TO Zvornik za iseljavanje bosanskih Muslimana koje „mora biti organizovano i uvezano sa opštinama preko kojih se vrši iseljavanje“.⁷⁴

69 Komandant IBK pukovnik Nikola Denčić o aktuelnoj političko-bezbednosnoj situaciji na prostoru BiH od 20. maja 1992. godine, dok. pred. br. P07345, *Mladić*, str. 2; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 28. aprila 2015. godine, str. 34740-34742; Rejno Tunens, „Izveštaj za predmet br. IT-09-92 – Ratko Mladić i 2. vojna oblast JNA – Vojska Republike Srpske (1992-1995)“, septembar 2012. godine, dok. pred. br. P03029, *Mladić*, II deo, str. 37-41, 124.

70 Zapisnik sa prve sednice Izvršnog vijeća SAO „Birač“ od 18. februara 1992. godine, dok. pred. br. P07083, *Mladić*, str. 2.

71 Odluka o proglašenju ratnog stanja na celokupnoj Srpskoj autonomnoj oblasti Birač od 29. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P03982, *Mladić*.

72 Zapovest za odbranu Op. br. 1, Komanda brigade „Birač“ od 15. maja 1992. godine, dok. pred. br. P04092, *Mladić*, str. 1-2.

73 Naređenje Komande brigade „Birač“ od 26. maja 1992. godine, dok. pred. br. P07086, *Mladić*.

74 Naređenje Komande brigade SV „Birač“ od 28. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03055, *Karadžić*.

Krajem maja 1992. godine, i rukovodstvo SAO Birač objavilo je da je utvrdilo granice regije Birač i donelo odluku o „bezbednom iseljavanju Muslimana sa tog područja“⁷⁵, nakon čega su žene, deca i stariji meštani prisilno raseljavani, dok su muškarci odvođeni u logore.

Do septembra 1992. godine, pripadnici Birčanske brigade su zauzeli i kontrolisali 70% teritorije SAO Birač⁷⁶, a proterali su gotovo celokupno muslimansko stanovništvo.⁷⁷

Kalesija

Opština Kalesija nalazi se u istočnom delu BiH i u njoj su pre rata živeli pretežno bosanski Muslimani (79%), dok su Srbi bili u manjini (18%).⁷⁸

Tokom 1991. godine, Svetozar Andrić je kao aktivni oficir JNA učestvovao u formiranju vojnih jedinica i naoružavanju srpskog stanovništva, a najkasnije od maja 1992. godine i u borbenim dejstvima srpskih snaga na prostoru opštine Kalesija.⁷⁹ Od formiranja VRS, pored 1. pešadijskog bataljona Osmaci iz sastava Birčanske brigade, na ovom području su bili prisutni pripadnici paravojnih jedinica „Beli orlovi“, „Žute ose“ i „Simini četnici“.⁸⁰

Major Svetozar Andrić je, 26. maja 1992. godine izdao naredbu komandantu 1. pešadijskog bataljona Osmaci u kojoj se navodi: „Izvršite iseljenje žena i dece iz muslimanskih sela u Kalesiju i Gračanicu, a muškarce odvoditi u sabirne centre.“⁸¹ Postupajući po naređenju, dan kasnije, 27. maja 1992. godine, pripadnici 1. pešadijskog bataljona Osmaci, pod komandom kapetana Vlastimira Bećarevića, izvršili su oružani napad na selo Šeher i zaseok Like.⁸² Meštani su bili primorani da napuste svoje domove i da se okupe ispred kuće Ibra Alibašića, gde su žene i deca razdvojeni od muškaraca. U prisustvu Svetozara Andrića vojnici su naterali žene, decu i starce da se ukrcaju u kamione i proterali ih ka delu opštine Kalesija pod kontrolom Armije BiH.⁸³

17

75 Javnost, „Srpska regija Birač – Utvrđene granice“ od 6. juna 1992. godine, dok. pred. br. P06030, *Karadžić*.

76 Govor Svetozara Andrića u Milićima od 25. septembra 1992. godine, dok. pred. br. D03888, *Karadžić*; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 29. aprila 2015. godine, str. 34839-34841.

77 Stanje na teritoriji u zoni odgovornosti Drinskog korpusa od 17. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P06580, *Mladić*, str. 1; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1220; Dopis MUP BiH-a Vasviji Vidović od 4. jula 1995. godine, dok. pred. br. D04002, *Karadžić*, str. 12-14.

78 Popis stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 140-142.

79 Drinski magazin, „Mali, ti si od danas komandant“, oktobar 1994. godine, dok. pred. br. P02289, *Tolimir*, str. 394; Svedočenje Svetozara Andrića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 26. januara 2007. godine, str. 3.

80 Svedočenje Vojina Vučkovića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 6. septembra 2006. godine, str. 53-54; Svedočenje Sime Bogdanovića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 27. septembra 2007. godine, str. 20-21; Svedočenje Dragana Kerkeza pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 26. novembra 2007. godine, str. 86-87; Obaveštenje komande 1. pešadijskog bataljona Osmaci od 1. februara 1993. godine, dok. pred. br. D430, *Orić*.

81 Naređenje Komande brigade „Birač“ od 26. maja 1992. godine, dok. pred. br. P07086, *Mladić*; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 28. aprila 2015. godine, str. 34775.

82 Presuda Suda Bosne i Hercegovine u predmetu *Zoran Janković* od 19. juna 2007. godine, str. 17-18.

83 Svedočenje Lutvije Alibašić pred Sudom BiH u predmetu *Zoran Janković* od 18. aprila 2007. godine.

Srpske snage su muškarce iz Šehera i Lika preko noći zatvorili u čitaonicu u mestu Osmaci, gde su neki od njih bili premlaćivani. Narednog dana, oni su izvedeni iz čitaonice u Osmacima i ukrcani u autobus. Pre ukrcavanja, morali su da prođu kroz špalir srpskih vojnika prilikom čega su bili udarani. Autobusom su prebačeni u fiskulturnu salu osnovne škole u mestu Papraća (opština Šekovići).⁸⁴ U ovom objektu, vojnici su dva do tri dana držali zatvorene preko 100 muškaraca i dečaka starosti od 13 do 87 godina. Njima su za to vreme oduzete dragocenosti i lična dokumenta, a hranu su dobijali jednom dnevno. Zatočenici su bili primorani da sve vreme sede, a stražari bi ih povremeno terali da ruke drže podignute u vis, sklopljene iznad glave.⁸⁵ Krajem maja 1992. godine ova grupa zatočenika odvedena je u fiskulturnu salu srednje škole u Vlasenici, potom u logor Sušica, a približno mesec dana kasnije u logor Batković.⁸⁶

Osim Šehera i Lika, jedinice pod komandom Svetozara Andrića zauzele su i Memiče, Bulatovce, Staro selo, Hemlijaše, Mahalu, Hajvaze, Caparde, Kusonje, Odžake, Drvenicu, Jelovo brdo i Gojčin.⁸⁷ Tokom maja i juna 1992. godine, pripadnici Birčanske brigade upadali su u kuće, tukli su, pljačkali, silovali, zlostavljali i ubijali bosanske Muslimane, među kojima i decu.⁸⁸

Zvornik

Pripadnici brojnih paravojnih jedinica poput Srpske dobrovoljačke garde, „Šešeljevaca“, „Žutih osa“, „Belih orlova“ i drugih, u sadejstvu sa srpskom TO, policijom i JNA zauzeli su Zvornik 8. aprila 1992. godine.⁸⁹ Nakon povlačenja JNA iz BiH, od sredine maja 1992. godine na području opštine Zvornik bili su raspoređeni 6. pešadijski bataljon i oklopni bataljon Birčanske brigade⁹⁰, kao i jedinice TO Zvornik kojima je komandovao Branko Popović koji se u Zvorniku lažno predstavljao kao Marko Pavlović.⁹¹

18

84 Izjava svedoka Muja Ramića data MKSJ od 23. februara 2010. godine, dok. pred. br. P02528, *Mladić*, par. 3-5.

85 *Ibid.*, par. 6-7; Izjava svedoka Tahira Ferhatbegovića data MKSJ od 9. jula 2002. godine, dok. pred. br. P02526, *Mladić*, str. 4.

86 Izjava svedoka Muja Ramića data MKSJ od 23. februara 2010. godine, dok. pred. br. P02528, *Mladić*, par. 8-12; Izjava svedoka Tahira Ferhatbegovića data MKSJ od 9. jula 2002. godine, dok. pred. br. P02526, *Mladić*, str. 4-7.

87 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 7.

88 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Dragan Maksimović* od 6. juna 2018. godine; Presuda Okružnog suda u Bijeljini u predmetu *Mirko Lukić* od 4. marta 2014. godine; Presuda Saveznog suda pravde, SR Nemačka u predmetu *Maksim Sokolović* od 21. februara 2001. godine; Presuda Kantonalnog suda u Tuzli u predmetu *Miodrag Trifković* od 31. oktobra 2010. godine; Izjava svedoka Radeta Tanackovića data SJB Bijeljina od 7. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P920, *Krajišnik*, str. 1-2.

89 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 362; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1249-1252.

90 Zapovest za odbranu Op. br. 1, Komanda brigade „Birač“ od 15. maja 1992. godine, dok. pred. br. P04092, *Mladić*, str. 2; Ričard Batler, Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija) – Operacija Krivaja 95, 1. novembar 2002. godine, dok. pred. br. P358b, *Blagojević i Jokić*, str. 6-8.

91 Branko Popović bio je povezan sa Službom državne bezbednosti Srbije, a za zločine u Zvorniku je osuđen pred Višim sudom u Beogradu na 15 godina zatvora, videti u: Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 22. novembra 2010. godine.

Opština Zvornik nalazila se u zoni odgovornosti Birčanske brigade do formiranja Zvorničke brigade⁹², 2. juna 1992. godine.⁹³ Iako jedinice TO Zvornik do tada nisu zvanično ušle u sastav Birčanske brigade, Svetozar Andrić je komandi TO Zvornik upućivao naređenja za borbena dejstva.⁹⁴

Dana 28. maja 1992. godine, Svetozar Andrić je naredio zvorničkoj TO da organizuje iseljavanje žena i dece, i smeštanje muškarca u logore.⁹⁵

Nakon naredbe od 28. maja, srpske snage su intenzivirale proterivanje i zatvaranje bosanskih Muslimana. Iseljavanje stanovništva po naredbi Svetozara Andrića nastavljeno je i nakon što je Zvornik izašao iz zone odgovornosti Birčanske brigade.

Svedočeći pred MKSJ, Andrić je tvrdio da TO Zvornik nije realizovao njegovu naredbu, s obzirom na to da su paravojne jedinice kontrolisale opštinu Zvornik.⁹⁶ Međutim, Pretresno veće MKSJ je okarakterisalo Andrićevo svedočenje kao nepouzdanu iz razloga što mu je „bilo u interesu da svoje lično učešće u događajima u Zvorniku minimizira“.⁹⁷

Na sastanku srpskog vojnog i civilnog rukovodstva održanom 30. juna 1992. godine, komandant zvorničkog štaba TO Branko Popović izvestio je generala Ratka Mladića da su jedinice bosanskih Srba u Zvorniku bile najaktivnije u iseljavanju Muslimana i to u mestima Šepak, Divič i Kozluk.⁹⁸ Bosanski Srbi koji su izbegli iz drugih delova BiH uselili su se tokom juna 1992. godine u domove proteranih bosanskih Muslimana iz Zvornika.⁹⁹

U decembru 1992. godine komanda Drinskog korpusa izvestila je Glavni štab VRS da je opština Zvornik „očišćena, i etnički čista sa srpskim življem“.¹⁰⁰

19

92 Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 2.

93 Zvornička i Birčanska brigada su i nakon razdvajanja često saradivale i izvodile zajedničke vojne operacije. Videti npr: Zapovest za borbena dejstva, komanda IBK od 7. juna 1992. godine, dok. pred. br. P05400, *Karadžić*, str. 3; Odluka komande Drinskog korpusa za dalja dejstva od 24. novembra 1992. godine, dok. pred. br. P02095, *Mladić*, str. 2.

94 Naređenje Komande brigade SV „Birač“ od 28. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03055, *Karadžić*; Naređenje Komande brigade SV „Birač“ od 31. maja 1992. godine, dok. pred. br. D01035, *Mladić*.

95 Naređenje Komande brigade SV „Birač“ od 28. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03055, *Karadžić*, tačka 6.

96 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41665-41667; Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 5.

97 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, fn. 4703.

98 Beležnica Ratka Mladića u periodu od 27. maja do 31. jula 1992. godine, dok. pred. br. P01478, *Karadžić*, str. 250-251.

99 Oko 24.000 Srba iz centralne BiH se doselilo u Zvornik, videti u: Stenografske beleške sa proširene sednice Saveta za usaglašavanje stavova o državnoj politici od 21. januara 1993. godine, dok. pred. br. P65.220, *Krajišnik*, str. 21.

100 Stanje na teritoriji u zoni odgovornosti Drinskog korpusa, komanda Drinskog korpusa od 17. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P06580, *Mladić*, str. 1.

Divič

Krajem aprila 1992. godine, JNA je granatirala Divič iz Srbije, nakon čega su srpske snage sastavljene od pešadije i tenkovskih jedinica zauzele selo, blokirale ulaze, a potom pljačkali meštane.¹⁰¹ Oko 28. maja 1992. godine, pripadnici zborničkog štaba TO i „Žutih osa“¹⁰² okupili su između 400 i 500 Divičana i pod prisilom ih ukrcali u 11 autobusa preduzeća Drinatrans.¹⁰³ U pratnji *pinzgauera* i po dva naoružana vojnika u svakom autobusu, zarobljeni meštani su u više navrata odvođeni do linije razdvajanja između VRS i Armije BiH. Nakon neuspelih pokušaja prisilnog premeštanja civila na teritoriju pod kontrolom Armije BiH, pripadnici srpskih snaga su meštane Diviča vratili u Zvornik, gde su razdvojili vojno sposobne muškarce od žena i dece.¹⁰⁴

Preko 160 muškaraca iz Diviča je, od 29. maja 1992. godine, držano zatvoreno u Domu kulture u Čelopeku, gde su ih pripadnici „Žutih osa“, „Pivarskog“ i drugih jedinica brutalno zlostavljali, premlaćivali i sakatili, te ubili najmanje 60 ljudi.¹⁰⁵ Zarobljene žene, decu i starije odvezli su do Crnog Vrha kod Kalesije, odakle su naterani da pešice nastave put ka teritoriji pod kontrolom Armije BiH.¹⁰⁶

Kostijerevo

Rano ujutro, 30. maja 1992. godine, naoružani vojnici u maskirnim i uniformama bivše JNA uz pratnju artiljerije okupirali su Kostijerevo.¹⁰⁷ Vojnici su okupili oko 150 bosanskih Muslimana, uključujući žene i decu, koje su tukli, vređali i psovali, govoreći im: „Neka vam sada pomognu ako mogu suverena

20

101 Izjava zaštićenog svedoka ST-088 data MKSJ od 1. jula 1996. godine, dok. pred. br. P02189.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 3-4; Svedočenje zaštićenog svedoka Z pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 13. juna 2006. godine, str. 6-7; Svedočenje zaštićenog svedoka V pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 14. juna 2006. godine, str. 4-5.

102 „Žute ose“ su tesno saradivale sa štabom TO Zvornik, a od formiranja VRS bili su potčinjene komandi Zvorničke brigade, dok su u jednom periodu naređenja primali od Svetozara Andrića, videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 213; Svedočenje Vojina Vučkovića pred Višim sudom u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 12. oktobra 2010. godine, str. 35-36.

103 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 365; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1582; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1271.

104 Svedočenje zaštićenog svedoka Jedan pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 15. juna 2006. godine, str. 11-14; Svedočenje Petra Pejića pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 25. aprila 2007. godine, str. 15-17; Izjava svedoka ST-088 data MKSJ od 30. juna 1996. godine, dok. pred. br. P02189.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 4-5.

105 Presuda Okružnog suda u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 12. juna 2008. godine, str. 3-6; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1297-1301; Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 22. novembra 2010. godine, str. 90-97.

106 Izjava svedoka ST-088 data MKSJ od 30. juna 1996. godine, dok. pred. br. P02189.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 4-5; Svedočenje zaštićenog svedoka Z pred Okružnim sudom u Beogradu – Veće za ratne zločine u predmetu *Zvornik I (Branko Grujić i dr.)* od 13. juna 2006. godine, str. 12.

107 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1585-1587; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 369; Izjava svedoka B-1455 data MKSJ od 22. maja 2003. godine, dok. pred. br. P455Aa, *Milošević*, par. 20-22.

Bosna i Izetbegović.¹⁰⁸ Meštani Kostijereva su u koloni pod pratnjom vojske odvedeni u Dom kulture u Drinjači, gde su kasnije u toku dana dovedeni i proterani stanovnici Drinjače, Sopotnika i Đevanja.¹⁰⁹ Poručnik Branko Studen, načelnik bezbednosti Birčanske brigade¹¹⁰, naredio je da se žene i deca odvedu ka Zenici, dok su muškarce zadržali kako bi bili ispitivani i poslani u razmenu.¹¹¹ Nedugo potom, pripadnici paravojne jedinice „Beli orlovi“ počeli su da iz Doma kulture izvode zarobljenike u grupama po deset i da ih streljaju na licu mesta. Ubili su oko 88 muškaraca.¹¹²

Klisa

Usled ratnih dejstava jedinica bosanskih Srba, u maju 1992. godine, u Klisu je izbeglo između 4.000 i 5.000 bosanskih Muslimana iz okolnih mesta (Đulići, Grbavci, Kučić Kula, Grebe, Šetići, Čelišmani, Radave, Sjenokosa, i dr.).¹¹³ Uslovi života u Klisi bili su katastrofalni, mesto je bilo prenatrpano i okruženo vojnim jedinicama, nije bilo dovoljno hrane, a ljudi su bili primorani da spavaju u dvorištima ili na ulici.¹¹⁴ Zbog toga su srpski i muslimanski predstavnici postigli dogovor o iseljenju iz Klise nakon čega se stanovništvo 1. juna 1992. godine uputilo u pravcu Sapne, kako bi došli na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.¹¹⁵ Na raskrsnici u Klisi su ih zaustavili tenkovi i naoružani srpski vojnici u maskirnim i SMB uniformama, mnogi sa crnom maskom preko lica.¹¹⁶ Oduzeli su im vozila i naterali ih da u koloni pešače do Bijelog potoka u mestu Đulići. Kolonu izbeglica dugu preko kilometar je na svakih deset metara obezbeđivalo po dva vojnika.¹¹⁷

108 Izjava svedoka B-1455 data MKSJ od 22. maja 2003. godine, dok. pred. br. P455Aa, *Milošević*, par. 23-24.

109 *Ibid.*, par. 26-29; Svedočenje zaštićenog svedoka VS-1064 pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 25. juna 2008. godine, str. 8700-8702.

110 Branko Studen bio je načelnik bezbednosti u Birčanskoj, pa u Zvorničkoj brigadi, dok je u JNA bio komandir tenkovske čete u 4. oklopnoj brigadi, videti u: Izjava svedoka Branka Studena data MKSJ od 11. jula 2003. godine, dok. pred. br. P822.VV1, *Krajišnik*, par. 3-12; Optužnica Tužilaštva BiH protiv *Pera Radića i dr.* od 3. novembra 2021. godine, str. 5.

111 Spisak ljudi koji su zarobljeni 30. maja 1992. godine iz sela Kostijerevo, Drinjača, Sopotnik i Đevanje, dok. pred. br. P454.3, *Milošević*; Svedočenje zaštićenog svedoka VS-1064 pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 25. juna 2008. godine, str. 8702-8704.

112 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 369; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1653; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1334-1338.

113 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1588; Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 22. novembra 2010. godine, str. 101-102.

114 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 22. novembra 2010. godine, str. 101-102; Svedočenje Fatime Jašarević pred Višim sudom u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 14. oktobra 2009. godine, str. 15-17.

115 Svedočenje Džamile Alić pred Višim sudom u Beogradu u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 14. oktobra 2009. godine, str. 3, 7; Svedočenje Đulafere Džinić pred Višim sudom u Beogradu u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 12. oktobra 2009. godine, str. 11-12.

116 Svedočenje Šeće Delić pred Višim sudom u Beogradu u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 12. oktobra 2009. godine, str. 42-43.

117 Svedočenje Fatime Jašarević pred Višim sudom u Beogradu u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 14. oktobra 2009. godine, str. 17-19.

Po dolasku u Bijeli potok, srpske snage su im oduzele dokumenta i razdvojile muškarce od žena i dece. Muškarci su bili primorani da drže ruke iznad glave i da se ukrcaju u kamione kojima su odvezeni u pravcu Karakaja.¹¹⁸ Tokom sprovođenja, pripadnici srpskih jedinica ubili su šest muškaraca.¹¹⁹ Žene i deca, njih oko 4.000, kamionima su prisilno premešteni do Memića, a potom na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.¹²⁰ U proterivanju i zatvaranju bosanskih Muslimana u Bijelom potoku učestvovali su pripadnici Brnjičke, Petkovačke i Čelopečke čete zborničke TO.¹²¹ Vojska je organizovala prevoz, dok su pripadnici policije pomagali u ukrcavanju ljudi.¹²²

Od 1. jula 1992. godine, pripadnici Karakajske čete zborničke TO i paravojnih jedinica, među kojima i grupe „Pivarski“, držali su oko 700 muškaraca i dečaka iz Klise zatočene u prostorijama Tehničko školskog centra (TŠC) u Karakaju.¹²³ Usled nedostatka vazduha i skućenog prostora, par sati po dolasku u zatočenički centar oko 20 civila se ugušilo.¹²⁴ Tokom narednih nekoliko dana, srpske snage su u prostorijama TŠC ubile preko 100 zatočenika, dok su ostale sproveli do Doma kulture u Pilici, a zatim do takozvane Gerine klanice, gde su streljali oko 500 muškaraca iz ove grupe.¹²⁵

Kozluk

Pripadnici zborničke TO i paravojnih jedinica napali su i zauzeli Kozluk krajem juna 1992. godine. Po naređenju Svetozara Andrića od 28. maja 1992. godine, srpske snage su organizovale konvoj vozila, okupile oko 1.800 bosanskih Muslimana, meštana Kozluka i Skočića¹²⁶ i pod pratnjom vojske i policije odvezli ih u Srbiju, odakle su vozovima deportovani u Nemačku, Mađarsku i Austriju.¹²⁷ Pre odlaska, stanovnici Kozluka morali su da potpišu izjavu kojom se odriču svoje imovine i napuštaju domove dobrovoljno.¹²⁸

22

118 Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 22. novembra 2010. godine, str. 107-111; Svedočenje Džamile Alić pred Višim sudom u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 14. oktobra 2009. godine, str. 8.

119 Ubijeni su: Murat Džinić (1929), Mustafa Grebić (1960), Alija Džinić (1964), Husein Pargan (1967), Emin Selimović (1949) i Junuz Smajlović (1947), videti u: Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 22. novembra 2010. godine, str. 106-107.

120 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1589.

121 Svedočenje Petka Panića pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 11. novembra 2009. godine, str. 2900-2901.

122 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1273.

123 *Ibid.*, par. 1303-1304.

124 *Ibid.*, par. 1307.

125 *Ibid.*, par. 1308-1315; Presuda Višeg suda u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine u predmetu *Zvornik II (Branko Grujić i Branko Popović)* od 12. oktobra 2009. godine, str. 254-277.

126 Spisak lica koja se organizovano iseljavaju iz Kozluka i Skočića od 26. juna 1992. godine, dok. pred. br. P01646, *Stanišić i Simatović*.

127 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 366; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1591; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Simatović* od 30. maja 2013. godine, par. 947; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1261-1268.

128 Izjava svedoka Fadila Banjanovića data MKSJ od 10. novembra 2009. godine, dok. pred. br. P00104, *Karadžić*, par. 2-49.

Vlasenica

Vlasenica se nalazila u zoni odgovornosti Birčanske brigade do 16. januara 1993. godine. Geografski položaj činio je Vlasenicu strateški važnom opštinom, zbog povezivanja sarajevsko-romanijske regije sa Srbijom.¹²⁹

Novosadski korpus JNA, policija bosanskih Srba, srpska TO i lokalni naoružani Srbi, 21. aprila 1992. godine zauzeli su sve važne institucije u Vlasenici i preuzeli vlast u opštini.¹³⁰ Tokom akcije nije bilo oružanog otpora niti žrtava, a nakon ovog datuma Krizni štab opštine Vlasenica kojim je predsedavao Milenko Stanić uspostavio je potpunu kontrolu nad životom u Vlasenici.¹³¹ Nakon povlačenja JNA i formiranja jedinica Birčanske brigade u Vlasenici, hapšenja i ispitivanja nesrpskog stanovništva postala su sve učestalija.¹³² To je rezultiralo proterivanjem i pritvaranjem više hiljada bosanskih Muslimana u nekoliko zatočeničkih objekata na području opštine Vlasenica.

U periodu od aprila do decembra 1992. godine u opštini Vlasenica ubijeno je 901 lice nesrpske nacionalnosti, od kojih se više od 300 osoba i dalje nalaze u evidenciji nestalih osoba. Najmlađa žrtva imala je nepuna četiri meseca.¹³³

Procenjuje se da je oko 14.000 bosanskih Muslimana koji su početkom devedesetih živeli u opštini Vlasenica, 1997. godine imalo status raseljenih lica ili izbeglica.¹³⁴

Napadi na sela i naselja u opštini Vlasenica

23

Od maja 1992. godine, 4. pešadijski bataljon Vlasenica iz sastava Birčanske brigade, Vod specijalne policije pod komandom Miroslava Miće Kraljevića¹³⁵ i pripadnici Stanice javne bezbednosti (SJB) Vlasenica izvodili su oružane napade na mesta u opštini Vlasenica u kojima su bosanski Muslimani činili većinu.¹³⁶

129 „Ko drži Vlasenicu, drži istočnu Bosnu“, videti u: Beležnica Ratka Mladića u periodu od 27. maja do 31. jula 1992. godine, dok. pred. br. P01478.E, *Karadžić*, str. 259; Velid Šabić, „Genocid u srednjem Podrinju 1992-1995“, Sarajevo, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008, str. 53.

130 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1114; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1426; Svedočenje ST-179 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 10. marta 2010. godine, str. 7443-7444.

131 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1115-1117; Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 28, 48.

132 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1123.

133 Podaci Instituta za nestala lica BiH, videti u: Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Predrag Bastah* od 22. marta 2022. godine, par. 213.

134 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1492.

135 Specijalna jedinica policije pretpočinjena SJB Vlasenica do avgusta 1992. godine kada je preraspoređena u VRS; poznata kao „Mićini specijalci“, videti: Prvostepena presuda u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1759, 4191-4194; Optužnica Tužilaštva BiH protiv *Radenka Stanića i dr.* od 7. februara 2018. godine, str. 2.

136 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1759-1760; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1130-1134.

Napadi su izvođeni po istom obrascu. Pripadnici Birčanske brigade i SJB su preko razglaša pozivali bosanske Muslimane da predaju svoje oružje.¹³⁷ Ubrzo nakon razoružavanja stanovništva, pešadija je ulazila u sela u pratnji oklopnih vozila, pretresali su kuće, te razdvajali muškarce od žena i dece.¹³⁸ Miroslav Kraljević je davao naređenja jedinicama srpskih snaga da ubiju svakog bosanskog Muslimana koji pokuša da pobjegne, kao i da to područje treba etnički „očistiti 100%“.¹³⁹ Gotovo sve muslimanske kuće i imovina spaljeni su do temelja kako bi meštani bili sprečeni da se vrate. U nacionalno mešovitim mestima poput Piskavice kuće u kojima su živeli Srbi ostale su netaknute.¹⁴⁰

Početak juna 1992. godine, u Gradini i okolnim mestima srpske snage su zarobile oko 500 civila koje su odvodili u logor Sušica, fudbalsko igralište u Vlasenici ili proterivali u pravcu Kladnja. Prema izjavama svedoka, na tom području je bilo puno leševa, a jedinice vojske i policije su nastavile da zauzimaju sela i „ubijaju [...] sve što se kretalo“.¹⁴¹

Do avgusta 1992. godine gotovo svi bosanski Muslimani su proterani iz opštine Vlasenica, a bosanski Srbi iz drugih krajeva BiH su se useljavali u napuštene kuće i stanove.¹⁴²

Pripadnici Birčanske brigade učestvovali su u zauzimanju sledećih mesta i strateški važnih objekata u opštini Vlasenica: „Piskavice, Alihodžići, Urići, Mesići, Kula, Jaroblje, Džemat, Begići, Kuljančići, objekat Gradina, Hrastovac, Pijuke, Jasikovice, objekat Grobić, Potajnik, Bećirevići, Rogosija, Metaljka, objekat Kameno brdo“.¹⁴³

24

Osim toga, pripadnici Birčanske brigade oštetili su ili kompletno uništili više verskih i kulturnih objekata u opštini Vlasenica, uključujući i Hajrija džamiju koju su minirali i razrušili u avgustu 1992. godine.¹⁴⁴

137 Izjava svedoka Mehmeda Babića data MKSJ od 14. novembra 2001. godine, dok. pred. br. P523.A.1, *Krajišnik*, str. 2-3; Svedočenje zaštićenog svedoka ST-080 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 9. marta 2010. godine, str. 7350-7351.

138 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1130-1131.

139 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1766.

140 *Ibid.*, par. 1762; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1129-1131.

141 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1762.

142 *Ibid.*, par. 1833; Svedočenje Maneta Đurića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 3. novembra 2014. godine, str. 27709-27710.

143 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 3, 7; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41670-41671.

144 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1434; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1808; Izveštaj Andraša Ridlmajera o uništavanju kulturnih dobara u BiH, 1992-1995., dok. pred. br. P01404, *Stanišić i Župljanin*, str. 46-57; Svedočenje zaštićenog svedoka ST-179 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin*, od 11. marta 2010. godine, str. 7523-7524.

Drum

Drum je od centra Vlasenice udaljen oko dva kilometra. Pre rata u Drumu je živelo većinski muslimansko stanovništvo¹⁴⁵, dok su u okolnim selima živeli pretežno Srbi.

Jedinice Birčanske brigade su se od maja 1992. godine nalazile na borbenoj liniji Drum-Kula-Jarovlje.¹⁴⁶

Rano ujutro, 2. juna 1992. godine, pripadnici 4. pešadijskog bataljona Vlasenica iz sastava Birčanske brigade i Voda specijalne policije napali su Drum.¹⁴⁷ Iz pravca Vlasenice, u selo je ušao oklopni transporter sa mitraljezom i grupa naoružanih vojnika.¹⁴⁸ Pripadnici srpskih jedinica su pucali i provaljivali u dvorišta i kuće bosanskih Muslimana. Ukućane su nasilno izvlačili iz domova, a većinu muškaraca su ubili na licu mesta.¹⁴⁹ Meštani nisu pružali oružani otpor.¹⁵⁰

Za kratko vreme, pripadnici 4. pb Vlasenica i policije ubili su najmanje 20 muškaraca na više lokacija u selu.¹⁵¹ Žene, deca i trojica preživelih muškaraca postrojeni su ispred jedne kuće gde su ih čuvala dva vojnika, sve vreme ih držeći na nišanu. Vojnici su ih potom prisilili da uđu u autobus u kojem su ih vređali i pretili im da će biti streljani.¹⁵² Odatle su ih odveli u pravcu Piskavice gde je još jedan zatočenik ukrcao u autobus, a nakon toga ka Vlasenici. Svedoci su iz autobusa videli leševe ostavljene po čitavom selu, kao i pet beživotnih tela ispred lokalnog kafića.¹⁵³ Preživeli meštani Druma, njih 28, bili su prvi zatočenici logora Sušica.¹⁵⁴

Par dana kasnije, pripadnici SJB Vlasenica su primorali zatočenike iz opštinskog zatvora u Vlasenici da učestvuju u pokopavanju ubijenih Drumljana. Leševe su zatekli na gomili ispred lokalnog kafića u Drumu. Prema svedočenju jednog od zatočenika, sve žrtve izuzev jedne imale su prostrelnu ranu između očiju, dok je Osmo Hodžić ubijen hicem u grudi. Zatočenici su na traktor utovarili

25

145 Prema popisu stanovništva BiH iz 1991. godine, u Drumu je živelo ukupno 724 stanovnika, od čega 589 Muslimana, 43 Srbina, 2 Hrvata, 5 Jugoslovena i 85 ostalih. Stanovništvo Bosne i Hercegovine: narodnosni sastav po naseljima, dok. pred. br. P954, *Krajišnik*, str. 285.

146 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 3.

147 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 352.

148 Izjava svedoka Mehmeda Babića data MKSJ od 30. maja 2000. godine, dok. pred. br. P523.A.1, *Krajišnik*, str. 3; Svedočenje zaštićenog svedoka ST-080 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 9. marta 2010. godine, str. 7357-7358.

149 Izjava svedoka Mehmeda Babića data MKSJ od 30. maja 2000. godine, dok. pred. br. P523.A.1, *Krajišnik*, str. 3.

150 Svedočenje KDZ-603 pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 1. septembra 2011. godine, str. 18135, 18157.

151 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 352; Prvostepena presuda u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1153; Prvostepena presuda u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1438-1441; Prvostepena presuda u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1763-1766.

152 Husein Omerović, „Žrtve genocida na području Vlasenice 1992-1995“, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2016, str. 133.

153 Izjava svedoka Mehmeda Babića data MKSJ od 30. maja 2000. godine, dok. pred. br. P523.A.1, *Krajišnik*, str. 4-5.

154 Svedočenje KDZ-603 pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 1. septembra 2011. godine, str. 18159.

tela 22 muškarca i odvezli ih do već iskopane rake na muslimanskom groblju Rakita u Vlasenici. Pre zakopavanja preko leševa su posuli kreč.¹⁵⁵

Načelnik SJB Vlasenica Mane Đurić imao je informacije o zločinu u Drumu i o istom je obavestio vojnu policiju 4. pešadijskog bataljona Birčanske brigade, međutim istraga o zločinu nikada nije sprovedena.¹⁵⁶

Svedočeći pred MKSJ, Svetozar Andrić je negirao da je znao za ubistva u Drumu ili da je on u njima učestvovao, ali je naveo da su u „oslobađanju sela“ učestvovali njemu pretpočinjani komandanti bataljona.¹⁵⁷

Posmrtni ostaci 13 žrtava iz sela Drum ekshumirani su 2003. godine iz sekundarne masovne grobnice Ogradice¹⁵⁸ i drugih individualnih grobnica. Identifikovani su: **Huso Aličević** (1944), **Osmo Hodžić** (1966), **Ekrem Jahić** (1959), **Meho Jahić** (1927), **Jasmin Mahmutović** (1974), **Fadil Salihović** (1938), **Fahro Salihović** (1968), **Selver Salihović** (1973), **Hadžo Smajlović** (1937), **Mujo Kuljančić** (1927), **Nedžad Hodžić** (1961), **Amir Džamdžić** (1956) i **Hasan Džamdžić** (1931). Utvrđeno je da su tri žrtve bile starije od 60 godina u vreme oružanog napada, dok je Jasmin Mahmutović bio maloletan.¹⁵⁹

IV. Zatočenički objekti

26

Od maja 1992. godine, pripadnici Birčanske brigade i SJB hapsili su i pritvarali bosanske Muslimane, većinom civile, u više zatočeničkih objekata na području Birča. Zatočenički objekat koji je najduže funkcionisao i kroz koji je prošlo najviše zatočenika bio je logor Sušica u Vlasenici. Druga mesta zatočenja pretežno su korišćena kao tranzitni centri i otvarana su po potrebi za pritvaranje muškaraca tokom operacija proterivanja stanovništva.¹⁶⁰

Na teritoriji opštine Zvornik, koja je kratko bila u zoni odgovornosti Birčanske brigade, postojalo je oko 25 zatočeničkih objekata.¹⁶¹ U Bratuncu, najveći zatočenički objekti bili su Osnovna škola „Vuk Karadžić“ i fudbalski stadion, odakle su neki zatočenički kasnije premešteni u zatvor u Vlasenici.¹⁶²

155 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 93-96.

156 Svedočenje Maneta Đurića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 3. novembra 2014. godine, str. 27702-27705.

157 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41672-41673.

158 Masovna grobnica Ogradice nalazi se na oko 20 km od Vlasenice, duboko u šumi. Otkrivena je 2003. godine. Videti: Bitter Land, Mapiranje masovnih grobnica u bivšoj Jugoslaviji, BIRN, <https://massgravesmap.balkaninsight.com/ogradice/?lang=bs>, pristupljeno dana 19. aprila 2023. godine.

159 Videti u: Ewa Tabeau, dodatak izveštaju veštaka o dokazima o smrti od 24. jula 2013. godine, dok. pred. br. P02797, *Mladić*, str. 288-293.

160 Na taj način su korišćeni i čitaonica u Osmacima (opština Kalesija) i fiskulturna sala škole u Papraći (opština Šekovići).

161 Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 374.

162 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 757-780; Izjava svedoka Suada Džafića data MKSJ od 20. juna 2000. godine, dok. pred. br. P484.1, *Krajišnik*, par. 22-29.

Mesta zatočenja u Vlasenici, osim logora Sušica, bili su zgrada SJB, opštinski zatvor, fiskulturna sala srednje škole i drugi manji centri.¹⁶³

Pripadnici vojske, vojne policije, paravojnih jedinica i policije zajedno su obezbeđivali ove objekte.¹⁶⁴ Zatočenici su držani u prenatrpanim prostorijama, u nehygijskim uslovima bez hrane i vode, a stražari su ih premlaćivali i zlostavljali.¹⁶⁵ Dosta zatočenika je ubijeno ili umrlo od posledica premlaćivanja.

Svetozar Andrić je bio upoznat sa uslovima zatočeništva i postupcima stražara prema zarobljenicima. On je više puta obišao fiskulturnu salu srednje škole u Vlasenici u kojoj je od 31. maja do 8. juna 1992. godine vojska držala oko 160 bosanskih Muslimana¹⁶⁶ iz Kalesije i Šekovića. Iako je tokom poseta zatekao zatočenike koji su bili u vidno lošem stanju, prljavi, modri i krvavi, Andrić je jednog od zatočenika koji je nosio džemper natopljen krvlju iznova pitao zbog čega je tužan i da li ih je neko tukao. Andrić je potom konstatovao da poznaje razliku između bolesti i tuge, a taj zatočenik je po njegovom mišljenju bio tužan.¹⁶⁷ Osim toga, Andrić je znao koliko se zatočenika nalazilo u logorima, o čemu je tokom juna 1992. godine izveštavao nadređenu komandu.¹⁶⁸ Takođe, po naredbi Svetozara Andrića, uprava logora je redovno dostavljala izveštaje komandi Birčanske brigade o rezultatima ispitivanja zatočenika.¹⁶⁹

Logor Sušica

Logor Sušica bio je najveći logor u zoni odgovornosti Birčanske brigade. Nalazio se nedaleko od centra Vlasenice, u barakama šumarskog preduzeća koje su pre rata služile za skladištenje opreme i naoružanja Teritorijalne odbrane.¹⁷⁰

27

163 Pretresno veće MKSJ u presudi Momčilu Krajišniku navodi 17 mesta zatočenja u opštini Vlasenica, videti u: Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 358.

164 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 27. marta 2013. godine, par. 1485; Presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 5; Presuda Suda BiH u predmetu *Goran Višković* od 12. novembra 2021. godine, str. 4-5.

165 Izjava svedoka Ibre Osmanovića data MKSJ od 5, 7. i 10. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P00207.B, *Mladić*, par. 18-27; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1160-1179; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1802.

166 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1802.

167 Izjava svedoka Muja Ramića data MKSJ od 23. februara 2010. godine, dok. pred. br. P02528, *Mladić*, par. 8-10; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41689-41691; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 28. aprila 2015. godine, str. 34795-34796.

168 Videti npr: Izveštaj komande Birčanske brigade upućen komandi IBK od 14. juna 1992. godine, dok. pred. br. P03220, *Karadžić*.

169 Naređenje Komande brigade SV „Birač“ od 31. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03240, *Karadžić*, tačka 3; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41685.

170 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 104-105; Izjava svedoka Momira Deurića data MKSJ od 16. februara 2013. godine, dok. pred. br. D00797, *Mladić*, par. 3-5.

Dana 31. maja 1992. godine, major Svetozar Andrić izdao je naređenje za osnivanje logora Sušica, na osnovu odluke vlade SAO Birač.¹⁷¹ Andrić je ovom naredbom, između ostalog, dao instrukcije za ispitivanje zarobljenika i zabranio je da se odluke o fizičkoj likvidaciji zarobljenika donose samovoljno.¹⁷² Logor Sušica je funkcionisao do 30. septembra 1992. godine.¹⁷³

Po osnivanju, upravnik logora bio je pripadnik SJB Vlasenica Veljko Bašić, a približno od polovine juna 1992. godine logorom je komandovao pripadnik Voda specijalne policije pri SJB Vlasenica, Dragan Nikolić zvani Jenki.¹⁷⁴ Nakon što je u avgustu 1992. godine Vod specijalne policije rasformiran, Dragan Nikolić je preraspoređen u Birčansku brigadu uprkos tome što je komanda brigade znala za počinjene zločine u logoru Sušica.¹⁷⁵

Stražari u Sušici bili su pripadnici Birčanske brigade i SJB Vlasenica.¹⁷⁶ Među njima su bili Goran Tešić zvani Goce, Milan Nikolić, Ljubiša Vuković, Siniša Orašanin, Ljubinko Đurić, Nedeljko Golijan, Luka Majstorović i drugi.¹⁷⁷

Uprava logora je redovno izveštavala komandu Birčanske brigade i SJB Vlasenica o situaciji u objektu i o zatvorenicima.¹⁷⁸ Oficir za bezbednost pri 4. pb Vlasenica, kapetan Risto Vidović, bio je zadužen da informiše komandu brigade o ishodu ispitivanja zatvorenika.¹⁷⁹ Takođe, major Slobodan Pajić, komandant 4. pb Vlasenica, u junu 1992. godine izvestio je da je logor Sušica javno mesto i „svi su praktično informisani i o vrsti objekta i o broju i strukturi zarobljenika“.¹⁸⁰

28

Prve zatočenike u logor Sušica doveli su pripadnici vojske i policije početkom juna 1992. godine iz Vlasenice i okolnih mesta.¹⁸¹ Narednih dana, bosanski Muslimani iz Kalesije, Šekovića i Rogatice

171 Naređenje Komande brigade SV „Birač“ od 31. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03240, *Karadžić*.

172 *Ibid.*

173 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 353.

174 Dragan Nikolić je priznao krivicu za zločine počinjene u logoru Sušica i osuđen je pred MKSJ na 20 godina zatvora. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Nikolić* od 18. decembra 2003. godine; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1793-1795.

175 Odluka SJB Vlasenica o raspuštanju specijalne jedinice formirane u toku rata pri SJB od 10. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P06192, *Karadžić*; Svedočenje Maneta Đurića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 30. oktobra 2014. godine, str. 27652-27654.

176 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1182; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1795; Elaborat stražarske službe kod objekta, 4. pb Vlasenica od juna 1992. godine, dok. pred. br. P03245, *Karadžić*, str. 6, 8.

177 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 5, 7. i 10. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P00207.B, *Mladić*, par. 32, 38, 42; Svedočenje Seada Ambeškovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 386; Svedočenje Hašima Ferhatovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 469-470; Izjava zaštićenog svedoka ST-153 data MKSJ od 1. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P02279, *Stanišić i Župljanin*, str. 2-3.

178 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1182.

179 Naređenje komande brigade SV „Birač“ od 31. maja 1992. godine, dok. pred. br. P03240, *Karadžić*, tačka 3; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41680, 41684-41685.

180 Elaborat stražarske službe kod objekta, 4. pb Vlasenica od juna 1992. godine, dok. pred. br. P03245, *Karadžić*, str. 4.

181 Svedočenje ST-080 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 9. marta 2010. godine, str. 7368-7369; Svedočenje Ređa Čakišića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 10. oktobra 1995. godine, str. 296-300; Izjava svedoka Mehmeda Babića data MKSJ od 14. novembra 2001. godine, dok. pred. br. P523.A.1, *Krajišnik*, str. 5-6.

hapšeni su i dovođeni u logor.¹⁸² Isto tako, u Sušicu su prebačeni i zatočeni u zatvora u Vlasenici, kao i oni koji su bili zatvoreni u zgradi SJB.¹⁸³ Po dolasku u logor stražari bi zapisali lične podatke zatočenika, a potom bi im oduzeli lične isprave i dragocenosti.¹⁸⁴

Za prvih nekoliko dana u logor je dovedeno oko 1.000 bosanskih Muslimana, uključujući žene, decu i starce koji su ubrzo prevezeni u Kladanj¹⁸⁵, dok su muškarci ostali zatočeni. Od žena je traženo da potpišu da dobrovoljno napuštaju Vlasenicu, a njih 20 koje su to odbile držali su zatočene u zasebnom delu hangara.¹⁸⁶ Do kraja juna 1992. godine, pripadnici vojske i policije zatvorili su u logor Sušica još oko 200 žena i dece.¹⁸⁷

Za četiri meseca, kroz logor Sušica prošlo je između 2.000 i 2.500 ljudi.¹⁸⁸ Broj zatočenika je varirao, ali je u proseku svakodnevno u logoru držano između 150 i 200 zatočenika.¹⁸⁹ Komanda IBK je 7. juna 1992. godine izvestila Glavni štab VRS da se u logoru Sušica nalazi oko 800 zatočenika.¹⁹⁰ Prema izveštajima koje je Svetozar Andrić slao komandi IBK, sredinom juna 1992. godine, Birčanska brigada je u opštini Vlasenica držala između 500-640 zarobljenika.¹⁹¹

Počevši od 27. juna 1992. godine, vojska i policija su premeštale grupe zatočenih muškaraca iz logora Sušica u logor Batković u opštini Bijeljina¹⁹², koji je formirala komanda IBK kako bi se Birčanska brigada rasteretila čuvanja zatvorenika.¹⁹³ Žene, deca i stariji zatočeni su iz logora Sušica odvođeni na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.

182 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1184; Izjava svedoka Muja Ramića data MKSJ od 23. februara 2010. godine, dok. pred. br. P02528, *Mladić*, par. 1, 11; Izjava svedoka Tahira Ferhatbegovića data MKSJ od 9. jula 2002. godine, dok. pred. br. P02526, *Mladić*, str. 2, 5-6; Izjava svedoka Elvira Pašića data MKSJ od 21. oktobra 2004. godine, dok. pred. br. P00434.B, *Mladić*, par. 32-35.

183 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, P03212, *Karadžić*, par. 100-101.

184 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1182; Svedočenje Seada Ambeškovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 404-405.

185 U logoru Sušica je zadržano oko 20 žena, dok je njih 800 zajedno sa decom odvezeno u Kladanj. Izjava svedoka Mehmeda Babića data MKSJ od 14. novembra 2001. godine, dok. pred. br. P523.A.1, *Krajišnik*, str. 6; Svedočenje Hašima Ferhatovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 466-467.

186 Svedočenje ST-080 pred MKSJ u predmetu *Stanišić i Župljanin* od 9. marta 2010. godine, str. 7371-7374.

187 U tom periodu, po rečima predsednika Izvršnog veća SAO Birač, Milenka Stanića, u logoru se nalazilo ukupno oko 800 zatočenika, videti u: Beležnica Ratka Mladića u periodu od 27. maja do 31. jula 1992. godine, dok. pred. br. P01478.E, *Karadžić*, str. 229.

188 Prema podacima udruženja logoraša u BiH, kroz logor Sušica prošlo je oko 8.000 bosanskih Muslimana. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 353.

189 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1187.

190 Dnevni operativni izveštaj IBK od 7. juna 1992. godine, dok. pred. br. P03237, *Karadžić*.

191 Izveštaj komande Birčanske brigade upućen IBK od 14. juna 1992. godine, dok. pred. br. P03220, *Karadžić*; Izveštaj komande Birčanske brigade upućen IBK od 17. juna 1992. godine, dok. pred. br. P03221, *Karadžić*.

192 Lista zatočenika u logoru Batković, dok. pred. br. P03213, *Karadžić*; Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 145-147; Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 29. aprila 2015. godine, str. 34884-34885.

193 Naredenje Glavnog štaba VRS o dogradnji borbene gotovosti Birčanske brigade od 17. juna 1992. godine, dok. pred. br. P03238, *Karadžić*, str. 1-2; Postupak sa ratnim zarobljenicima, naredenje komande IBK od 17. juna 1992. godine, dok. pred. br. D03237, *Karadžić*, str. 1-2.

Uslovi zatočenja i zlostavljanje zatočenika

Pripadnici Birčanske brigade i SJB Vlasenica držali su zatvorenike logora Sušica u nehumanim i nehigijenskim uslovima, često ih podvrgavajući fizičkoj i psihičkoj torturi, zlostavljanju i seksualnom nasilju.

Logor Sušica se sastojao od dva hangara i stražarske kućice koji su bili ograđeni bodljikavom žicom.¹⁹⁴ Zatočenici, većinom civili, bili su smešteni u hangar dimenzija oko 15x30m, dok se drugi objekat koristio za skladištenje vojne opreme. Dosta zatočenika spavalo je na betonskom podu. U početku u logoru nije bilo toaleta, već su zatočenici nuždu obavljali grupno u obližnjoj reci pod nadzorom stražara. Tokom noći morali su koristiti kofu unutar hangara koja je zaudarala. Vodu su dobijali dva puta dnevno, dok je hrane bilo premalo i često je bila pokvarena. Zatočenicima nisu bili dostupni higijenska sredstva, medicinska nega¹⁹⁵ niti lekovi.¹⁹⁶ Pred Pretresnim većem MKSJ jedan od bivših logoraša je opisao uslove zatočenja rečima: „Nismo nikakvih uslova imali [...] bolje da su nas pobili.“¹⁹⁷

Logorski stražari i drugi pripadnici srpskih snaga odvodili su zatočenike na prinudni rad. Zatočenici su bili primorani da kopaju rovove, pokopavaju mrtve, obrađuju zemlju, obavljaju građevinske i druge fizičke poslove, dok su žene bile prisiljavane da čiste i peru stražarske prostorije.¹⁹⁸ Takođe, zatočenici su izvođeni kako bi pljačkali i spaljivali muslimanske kuće i imovinu.¹⁹⁹

Stražari su se često izživljavali nad zatočenicima koje su izvodili na prinudni rad tako što su ih tukli, repetirali oružje u njihovom pravcu, pretili da će ih ubiti, ili ih zatvarali u hladnjaču u kojoj su se oni onesvešćivali usled nedostatka kiseonika.²⁰⁰

Zatočenici su svakodnevno bili izloženi fizičkom zlostavljanju i unutar logora. Dragan Nikolić, koji je za sebe govorio da je „bog, batina i zakon“²⁰¹, i drugi stražari satima su premlaćivali zatvorenike zbog čega su oni gubili svest, nisu mogli da hodaju i trpeli su druge ozbiljne povrede. Tukli su ih palicama, šipkama, kundacima pušaka, šutirali vojničkim čizmama, primoravali da kleče na šljunku ili da satima

194 Elaborat stražarske službe kod objekta, 4. pb Vlasenica od juna 1992. godine, dok. pred. br. P03245, *Karadžić*, str. 3-4.

195 Prema svedočenju Momira Deurića, čuvara u logoru Sušica, medicinsko osoblje je u dva navrata dolazilo u logor i pregledalo zatočenike, videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1792.

196 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 118-123; Svedočenje Habibe Hadžić pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 3. novembra 2003. godine, str. 232-234.

197 Svedočenje Amira Berbića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 10. oktobra 1995. godine, str. 352-353.

198 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1195-1197; Lista zatvorenika logora Sušica za prinudni rad, dok. pred. br. P01601, *Stanišić i Župljanin*, str. 1-4; Svedočenje Hašima Ferhatovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 473-474, 482-483, 486-487; Svedočenje Habibe Hadžić pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 3. novembra 2003. godine, str. 237-238.

199 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1196; Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 124.

200 Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 62-64.

201 Svedočenje Ibra Osmanovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 10. oktobra 1995. godine, str. 260-261.

sede u vodi.²⁰² Nikolić je pretio da će u hangar ubaciti bombu. Jednom prilikom je pucao iz automatske puške iznad glava zatočenika.²⁰³ Zatočeniku Fikretu Arnautu Nikolić je u usta ugurao bajonet, usled čega je on pljuvao i iskašljavao krv.²⁰⁴ Nakon što je zatočenik Reuf Rašidagić molio Nikolića da ga ubije, jer više nije mogao da trpi premlaćivanje, ovaj mu je odgovorio da je metak za njega preskup.²⁰⁵

U toku noći, stražari su izvodili žene i devojke iz hangara i silovali ih i na druge načine seksualno zlostavljali.²⁰⁶ Žene su silovane i zlostavljane u stražarnici, hotelu „Panorama“, privatnim kućama u blizini logora i na drugim lokacijama.²⁰⁷ Dragan Nikolić je, kako stražarima i srpskim vojnicima tako i drugim muškarcima izvan logora, omogućavao pristup zatočenicama.²⁰⁸

U cilju prikrivanja uslova zatočenja i zdravstvenog stanja zatočenika, komanda 4. pb Birčanske brigade zabranila je posete logoru, kao i unošenje sredstava za snimanje i intervjuisanje zatočenika. Zabranili su i donošenje hrane i drugih potrepština zatvorenima.²⁰⁹ Uprkos tome, članovi međunarodnih organizacija obišli su logor Sušica dva puta. Tokom ovih poseta, stražari su uspevali da zataškaju uslove u logoru i sakriju mnoge zatočenike.²¹⁰ Misija Konferencije za evropsku bezbednost i saradnju (KEPS) je, nakon posete logoru 2. septembra 1992. godine, izvestila da su zatočenici „preplašeni pojedinci koji strahuju od logorskih vlasti“, kao i da izgledaju ispijeno, blede i mršavo.²¹¹

Ubistva zatočenika

Tokom juna i jula 1992. godine, u logoru Sušica je više zatočenika ubijeno ili je umrlo od posledica premlaćivanja.

Durmo Handžić (1933) i **Asim Zildžić** (1935) izvedeni su iz hangara približno 22. juna 1992. godine, nakon čega su ih Dragan Nikolić i stražari, među kojima je bio i Goran Tešić zvani Goce, brutalno tukli više od sat vremena. Kada su ih stražari vratili u hangar, drugi zatočenici su primetili da je Zildžić

202 Svedočenje Seada Ambeškovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 383-386; Svedočenje Suada Mahmutovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 517-520; Izjava zaštićenog svedoka ST-153 data MKSJ od 1. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P02279.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 4-5; Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 131-132.

203 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 5, 7. i 10. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P00207.B, *Mladić*, par. 43.

204 Fikret Arnaut (1961) je ubijen u ili oko logora Sušica. Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 130.

205 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 125.

206 Svedočenje zaštićene svedokinje SU-032 pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 3. novembra 2003. godine, str. 279-281; Svedočenje Seada Ambeškovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 396-398; Presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 64-67.

207 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Nikolić* od 18. decembra 2003. godine, par. 88.

208 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1782.

209 Elaborat stražarske službe kod objekta, 4. pb Vlasenica od juna 1992. godine, dok. pred. br. P03245, *Karadžić*, str. 4, 8.

210 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 353; Final Report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to Security Council Resolution 780, Annex VIII – Prison camps, od 27. maja 1994. godine, par. 2799.

211 Prilikom posete Misije KEPS-a u logoru su zatekli oko 40 zatočenika, videti u: Izveštaj Misije KEPS-a o mestima zatočenja u BiH od 29. avgusta – 4. septembra 1992. godine, dok. pred. br. P880, *Krajišnik*, str. 37-39.

pljuvao krv i da mu je oko visilo iz očne duplje, dok je Handžić od bolova zapomagao i jaukao. Asim Zildžić je preminuo nakon nekoliko minuta, a Durmo Handžić narednog jutra.²¹² Upravnik logora Veljko Bašić sačinio je lažni izveštaj u kojem se navodi da su obojica preminuli od srčanog udara.²¹³

U noći između 23. i 24. juna 1992. godine, Goran Tešić, Dragan Nikolić i Zoran Tešić zvani Koke su iz logora izveli zatočenike **Muharema Kolarevića** (1949) i **Dževada Šarića** (1962) na ispitivanje. Stražari su ih tukli do onesvešćivanja, a ubrzo potom i ubili pucajući iz automatske puške. Nedugo zatim, stražari su naredili logorašima da dovedu **Ismeta Zekića** zvanog **Musa** (1963), koga su optužili da je ubio jednog bosanskog Srbina. Nakon kratkog ispitivanja, Goran Tešić je ubio Zekića pucajući u njega iz mitraljeza.²¹⁴ Iste noći, Nikolić i pripadnici lokalne policije, među kojima su bili Zoran Obrenović, Slađan Pajić i Ljubinko Đurić, optužili su zatočenika **Rašida Ferhatbegovića** (1940) da je pokušao da pobjegne iz logora, nakon čega su stražari i njega izveli i ubili jednim pucnjem u predelu glave.²¹⁵

Drugim zatočenicima je bilo naredeno da uklone tela ubijenih logoraša i da prostor ispred hangara očiste od krvi. Posmrtni ostaci četvorice ubijenih logoraša ekshumirani su u septembru 2000. godine u šumi Mračni dol nedaleko od Sušice.²¹⁶

Oko 6. jula 1992. godine, zatvorenici su slušali zapomaganje **Ismeta Dedića** (1955) koga je Nikolić prethodno izveo iz hangara. Kada su ga uneli nazad u halu, Dedić je bio obliven krvlju i neprepoznatljiv, te je nedugo potom preminuo od posledica prebijanja.

32

Logoraš **Mevludin Hatunić** (1949) je između 3. i 7. jula 1992. godine dobio odobrenje da izađe iz logora kako bi prepisao svoju kuću jednom Srbinu. Nakon što se vratio u logor, Nikolić je Hatunića optužio da je tom Srbinu pretio da će „čekati priliku da se obračuna sa njim“. Zbog toga ga je u tri navrata teško pretukao, usled čega je Hatunić preminuo.

Od sredine jula 1992. godine, Nikolić je danima tukao **Galiba Musića** (1932) koji je zbog toga često ostajao bez svesti. Galib Musić je preminuo od posledica batiranja nakon sedam dana.²¹⁷

212 Durmo Handžić i Asim Zildžić pokopani su u neobeležene grobove na muslimanskom groblju Rakita u Vlasenici. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1204; Svedočenje Hašima Ferhatovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 469-474.

213 Izveštaj iz logora Sušica od 22. juna 1992. godine, dok. pred. br. P00210, *Mladić*; Svedočenje Ibra Osmanovića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 20. septembra 2012. godine, str. 2759-2761.

214 Svedočenje Hašima Ferhatovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 475-477.

215 Izjava svedoka Ibra Osmanovića data MKSJ od 23. avgusta 2011. godine, dok. pred. br. P03212, *Karadžić*, par. 140; Svedočenje Hašima Ferhatovića pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 11. oktobra 1995. godine, str. 479-481.

216 *Ibid.*, str. 481-483; Izveštaj patologa Džona Klarka o grobnici u Vlasenici od 30. septembra 2002. godine, dok. pred. br. P04109.B, *Karadžić*, str. 2-3.

217 Posmrtni ostaci ubijenih logoraša ekshumirani su na muslimanskom groblju Rakita u Vlasenici. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Nikolić* od 18. decembra 2003. godine, par. 81-86; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1206; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1768.

Goran Višković zvani Vjetar, pripadnik vojne policije Birčanske brigade je, zajedno sa još nekoliko vojnika, 9. juna 1992. godine, pucajući iz automatskog oružja ubio **Sulju Hajdarevića** (1952), **Džemila Hurića** (1961) i još šest neidentifikovanih zatočenika logora Sušica.²¹⁸

Osim toga, pripadnici srpskih snaga, među kojima su bili i pripadnici Birčanske brigade, više puta su izvodili pojedince ili grupe zatvorenika iz logora Sušica, kojima se nakon toga gubi svaki trag, te se i danas nalaze u evidenciji nestalih osoba ili su njihovi posmrtni ostaci ekshumirani u masovnim ili pojedinačnim grobnicama.²¹⁹

Sredinom jula 1992. godine iz logora su izvedeni, a potom ubijeni **Sulejman Pezić** (1939), **Bego Handžić** (1942), **Sakib Šabić** (1949), **Muhamed Šabić** (1952), **Šukrija Efendić** (1951), **Mehmed Hadžić** (1962), **Ejub Hadžić** (1954) i **Hasan Parić** (1954).²²⁰ Takođe, posmrtni ostaci **Ibrahima Lelo** (1953) koga su u junu 1992. godine iz Sušice izveli Predrag Bastah zvani Car, pripadnik SJB Vlasenica i Goran Višković, nikada nisu pronađeni.²²¹ Logoraši **Redžo Hatunić** (1939), **Mustafa Jašarević** (1942) i **Admir Jašarević** (1969), koje su Višković i drugi vojnici izveli iz logora 12. jula 1992. godine, i dalje se nalaze u evidenciji nestalih osoba.²²²

Dana 30. septembra 1992. godine, u Vlasenici je održana sahrana 28 pripadnika Birčanske brigade kojoj su prisustvovali visoki funkcioneri SDS i VRS, uključujući i Svetozara Andrića.²²³ Radovan Karadžić je u govoru na sahrani prisutnima poručio da se te žrtve ne smeju zaboraviti niti počinocima oprostiti.²²⁴ Istog dana, po nalogu Maneta Đurića, načelnika SJB Vlasenica, naoružani pripadnici 4. pb Birčanske brigade i lokalne policije su izveli preostale zatočenike iz logora Sušica pod izgovorom da će ih premestiti na bezbednu lokaciju. U tom trenutku, u logoru se nalazilo oko 140-150 zatočenika.²²⁵ U grupama od 30-40 ljudi, pripadnici SJB su ih ukrcavali u kamion i vozili u pravcu Vlasenice, nakon čega bi se vraćali u logor Sušica praznim kamionom. Poslednja grupa zatočenika odvezena je minibusom preduzeća „Birać“, u čemu su pored policije učestvovali i pripadnici vojske.²²⁶ Svi zatočenici streljani

33

218 Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Višković* od 12. novembra 2021. godine, str. 4.

219 Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 3-5; Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Višković* od 12. novembra 2021. godine, str. 4, 8; Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Rade Garić* od 16. avgusta 2021. godine, str. 6; Izjava zaštićenog svedoka ST-153 data MKSJ od 1. oktobra 1994. godine, dok. pred. br. P02279.B, *Stanišić i Župljanin*, str. 8.

220 Posmrtni ostaci svih žrtava osim Ejuba Hadžića pronađeni su nakon rata. Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 3.

221 Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 5.

222 Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Goran Višković* od 12. novembra 2021. godine, str. 8.

223 Drinski magazin, „Mali, ti si od danas komandant“, oktobar 1994. godina, dok. pred. br. P02289, *Tolimir*, str. 395; Reportaža Sky News o sahrani u Vlasenici, dok. pred. br. P00084, *Mladić*.

224 Transkript govora Radovana Karadžića na sahrani u Vlasenici, dok. pred. br. P03261.B, *Karadžić*.

225 Komandant IBK pukovnik Novica Simić u svom ratnom dnevniku navodi 130 muškaraca i 2 žene. Videti u: Ratni dnevnik pukovnika Novice Simića od avgusta 1992. godine do decembra 1995. godine, dok. pred. br. P06518, *Karadžić*, str. 53.

226 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1211-1213; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1772.

su u okolini Vlasenice.²²⁷ Krizni štab Vlasenica je, odmah nakon saznanja o ovom zločinu, naredio da se unište svi tragovi postojanja logora.²²⁸ Streljanje poslednjih zatočenika logora Sušica na lokalitetu Debelo brdo u Vlasenici priznao je i komandant logora Dragan Nikolić pred Pretresnim većem MKSJ.²²⁹

Logor Pelemiši

Od jula 1992. godine, pripadnici Birčanske brigade prisilno su premeštali civile iz Vlasenice, kao i one koje su prethodno zatočili u logor Sušica, u pravcu opštine Kladanj, na teritoriju pod kontrolom Armije BiH. Major Svetozar Andrić izvestio je komandu IBK da je 1. jula 1992. godine iz njegove zone odgovornosti odvezeno 180 izbeglica do linije razgraničenja kod sela Luke i upućeno pešice ka Kladnju.²³⁰ Dva dana kasnije, na isti način je planirano odvođenje još 30 žena i dece iz Vlasenice.²³¹

Na isti način, u drugoj polovini jula 1992. godine, pripadnici vojske i policije okupili su grupu zatočenika iz logora Sušica i meštana Vlasenice, većinom žene i decu. Ukrkali su ih u više vozila sa namerom da ih transportuju u Kladanj. Kod sela Luke pripadnici srpskih snaga su zaustavili vozila i iz grupe odvojili približno 20 mladih žena i devojčica, među kojima je bila i trudnica, pod izgovorom da će ostati na tom lokalitetu da kose seno. Ostale su pustili da pešice nastave put prema Kladnju.²³²

U Lukama je bio stacioniran izviđačko-diverzantski vod Odreda Drinjača, prepočinjen komandi 4. pb Birčanske brigade.²³³ Pripadnici ovog voda držali su žene i devojčice zatvorene u prostorijama osnovne škole u Lukama, a povremeno su ih izvodili kako bi pod nadzorom obavljale poljoprivredne radove na obližnjim imanjima.²³⁴

Najkasnije početkom avgusta 1992. godine, zatvorenice su premeštene u privatnu kuću u mestu Pelemiši koja je korišćena kao zatočenički objekat.²³⁵ Milorad Pelemiš, komandir Samostalne čete Pelemiši koja je bila u sastavu 2. pešadijskog bataljona Šekovići Birčanske brigade, potvrdio je da su

227 Nepotpuni spisak ubijenih zatočenika logora Sušica 30. septembra 1992. godine videti u: <https://www.glaszrtava.org/wp-content/uploads/2021/05/spisak-ubijenih-30.9.1992.-godine-susica-pdf.pdf>, pristupljeno dana 1. novembra 2022. godine.

228 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 1212; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1772; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krajišnik* od 27. septembra 2006. godine, par. 357.

229 Iskaz optuženog tokom svedočenja Habibe Hadžić pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 3. novembra 2003. godine, str. 256-258.

230 Vanredni borbeni izveštaj Birčanske brigade upućen komandi IBK od 2. jula 1992. godine, dok. pred. br. D01038, *Mladić*.

231 Informacija o zarobljenicima upućena komandi IBK, Vojna pošta Šekovići od 3. jula 1992. godine, dok. pred. br. P03241, *Karadžić*.

232 Svedočenje Zehre Smajlović pred MKSJ u predmetu *Nikolić* od 13. oktobra 1995. godine, str. 700-702; Svedočenje Hasme Efendić pred Sudom BiH u predmetu *Rade Garić* od 18. decembra 2019. godine.

233 Komanda 1. vlaseničke lake pešadijske brigade od 19. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P02636, *Karadžić*.

234 Presuda Suda BiH u predmetu *Rade Garić* od 16. avgusta 2021. godine, par. 605.

235 Spisak zarobljenika, Komisija za razmenu ratnih zarobljenika, Pelemiši od 9. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P07745, *Mladić*, str. 3; Svedočenje Milorada Pelemiša pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 30. marta 2015. godine, str. 33829-33830.

pod njegovom komandom bosanski Muslimani, žene i muškarci, držani u zatočeničkom objektu u Pelemišima radi razmene.²³⁶

Zatočene žene i devojčice su u logoru bile silovane.²³⁷ Prema izveštaju Komisije eksperata Ujedinjenih nacija iz 1994. godine, sedam devojčica starosti od 14-16 godina bile su silovane više puta nedeljno.²³⁸ Milorad Pelemiš, kao i pripadnik Samostalne čete Pelemiši Dragan Todorović, svedočili su pred MKSJ da su znali za jedno silovanje i da su taj zločin prijavili nadležnima, sačinili izveštaj i istukli počinioca.²³⁹ Međutim, za ovaj zločin niko nije procesuiran.

Osim toga, pripadnici ove čete u zatočeništvu su držali i dete, starosti 2-3 godine, koje je majci vraćeno nakon godinu i po dana tokom razmene zarobljenika u blizini Tuzle.²⁴⁰

U logoru u Pelemišima je bilo zatočeno oko 45 muškaraca, žena i dece.²⁴¹ U dve masovne grobnice koje su 2004. godine otkrivene na lokalitetu Pelemiši pronađeni su ugljenisani posmrtni ostaci ubijenih civila.²⁴² Iz grobnica su ekshumirani posmrtni ostaci približno 13 civila koje su pripadnici Birčanske brigade držali zatočene u Pelemišima i ubili neutvrđenog datuma i pod nerazjašnjenim okolnostima, i to **Muriz Manjić** (1976), **Mevludin Manjić** (1977), **Kadir Manjić** (1975), **Minka Mehanović** (1951), **Jasmina Huremović** (1958), **Ferida Osmanović** (1975), **Aida Karać** (1965), **Velida Karać** (1967), **Rašid Dautović** (1947), **Mevludin Mušanović** (1958), **Fahrudin Mušanović** (1961), **Safet Saračević** (1943) i **Ruždija Šestović** (1938).²⁴³ Ferida Osmanović, Muriz Manjić, Mevludin Manjić i Kadir Manjić bili su maloletni.

Najmanje 15 zatvorenika logora Pelemiši, od kojih je osmoro bilo maloletno u trenutku nestanka, i danas se nalaze u evidenciji nestalih osoba. Nestali su **Fata Hodžić** (1944), **Mersiha Dautović** (1979), **Elvira Parić** (1978), **Azema Gerović** (1961), **Sanela Gerović** (1980), **Amela Gerović** (1984), **Vahda Ibišević** (1972), **Munevera Kičić** (1975), **Đula Nuhanović** (1948), **Muamer Nuhanović** (1981), **Nihada Lelo** (1978), **Rasema Čamdžić** (1964), **Minela Čamdžić** (1985), **Mirsada Hadžić** (1952) i **Asija Žepčanin** (1952).²⁴⁴

236 Svedočenje Milorada Pelemiša pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 30. marta 2015. godine, str. 33819-33820, 33827-33828.

237 *Ibid.*, str. 33828-33831; Svedočenje Dragana Todorovića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 12. maja 2015. godine, str. 35440-35442.

238 Final Report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to Security Council Resolution 780 (1992), Annex IX, 1994., par. 139.

239 Svedočenje Milorada Pelemiša pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 30. marta 2015. godine, str. 33828-33829; Svedočenje Dragana Todorovića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 12. maja 2015. godine, str. 35440-35442.

240 Svedočenje Milorada Pelemiša pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 30. marta 2015. godine, str. 33828, 33831-33832.

241 Spisak zarobljenika, Komisija za razmenu ratnih zarobljenika, Pelemiši od 9. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P07745, *Mladić*, str. 3.

242 Međunarodna komisija za nestale osobe, Sažetak izveštaja o iskopavanju u Pelemišima, Šekovići od 16. do 23. avgusta 2004. godine, 19. mart 2015. godine, Sarajevo, dok. pred. br. P07275.B, *Mladić*, str. 12-16.

243 Presuda Suda BiH u predmetu *Rade Garić* od 16. avgusta 2021. godine, par. 598; Spisak zarobljenika, Komisija za razmenu ratnih zarobljenika, Pelemiši od 9. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P07745, *Mladić*, str. 3.

244 Presuda Suda BiH u predmetu *Rade Garić* od 16. avgusta 2021. godine, par. 598; Presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine, str. 9; Spisak zarobljenika, Komisija za razmenu ratnih zarobljenika, Pelemiši od 9. avgusta 1992. godine, dok. pred. br. P07745, *Mladić*, str. 3.

V. Operacija Proboj i zauzimanje enklava u istočnoj BiH

Usled vojnih dejstava VRS i zauzimanja naselja u regiji Birač, stanovništvo je bežalo u „džepove“ ili enklave u istočnoj BiH koje su bile pod kontrolom Armije BiH – Cerska, Kamenica, Srebrenica, Žepa.²⁴⁵ Prema procenama komande Drinskog korpusa, na širem području enklave Cerska krajem 1992. godine nalazilo se između 10.000 i 20.000 civila i oko 600-700 boraca Armije BiH.²⁴⁶

Glavni štab VRS je, 19. novembra 1992. godine, u *Direktivi br. 4* naredio Drinskom korpusu da iznuri neprijatelja, nanosi mu što veće gubitke i prisili „muslimansko stanovništvo da napusti prostore Birača, Žepe i Goražda“.²⁴⁷ Time je otpočela vojna operacija pod nazivom *Proboj*²⁴⁸, čiji je cilj bio zauzimanje teritorija istočnih enklava i proterivanje muslimanskog stanovništva sa tog područja.

Na osnovu *Direktive br. 4*, pukovnik Milenko Živanović doneo je odluku o daljim borbenim dejstvima Drinskog korpusa. Živanović je jedinicama Drinskog korpusa naredio da razbiju i izbace neprijateljske snage iz svoje zone odgovornosti i da prisile muslimansko stanovništvo da napusti enklave Cerska, Žepa, Srebrenica i Goražde.²⁴⁹ Iz sastava Birčanske brigade u ovoj operaciji učestvovali su bataljoni Papraća, Vlasenica i Milići, kao i Jurišni odred Vlasenica pod komandom Milorada Pelemiša. Njihov zadatak bio je da sa drugim jedinicama zauzmu rejon Cerske i spreče spajanje snaga Armije BiH iz Žepe i Srebrenice.²⁵⁰

Krajem januara 1993. godine, Drinski korpus je po naređenju GŠ VRS pokrenuo još jednu ofanzivu protiv enklava u istočnoj BiH.²⁵¹ Podršku Drinskom korpusu u ovim operacijama pružao je Užički korpus Vojske Jugoslavije (VJ).²⁵²

245 Husein Omerović, „Žrtve genocida na području Vlasenice 1992-1995“, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2016., str. 144-145; Šemsudin Šemso Salihović, „Never forget Cerska“, prevod Anela Hakalović, Sarajevo, 2015., str. 115.

246 Pripremno naređenje Op. br. 1, komanda Drinskog korpusa od 19. novembra 1992. godine, dok. pred. br. P02188, *Mladić*, str. 1.

247 Naredna dejstva VRS, Direktiva Op. br. 4, GŠ VRS od 19. novembra 1992. godine, dok. pred. br. P01968, *Mladić*, str. 11; Izmene i dopune Direktive Op. br. 4, GŠ VRS od 7. decembra 1992. godine, dok. pred. br. P02189, *Mladić*, str. 2.

248 Analiza izvođenja borbenih dejstava u operaciji pod kodnim nazivom *Proboj*, dok. pred. br. P05162, *Mladić*.

249 Odluka za dalja dejstva komande Drinskog korpusa od 24. novembra 1992. godine, dok. pred. br. P02095, *Mladić*, str. 1-2.

250 *Ibid.*, str. 1-2; Odluka za oslobađanje: Pobuđe, Konjević Polje i Cerska, komande Drinskog korpusa od 8. decembra 1992. godine, dok. pred. br. D01037, *Mladić*, str. 4; Borbeno naređenje za oslobađanje Kamenice, Cerske i Konjević Polja, komande Drinskog korpusa od 1. februara 1993. godine, dok. pred. br. P00556, *Mladić*, str. 2-4.

251 Borbeno naređenje Op. br. 5, GŠ VRS od 22. januara 1993. godine, dok. pred. br. D04190, *Karadžić*, str. 2-3.

252 Videti npr: Obaveštenje o daljem angažovanju Užičkog korpusa, komanda Užičkog korpusa od 29. januara 1993. godine, dok. pred. br. D00858, *Stanišić i Simatović*; Komanda Užičkog korpusa od 31. januara 1993. godine, dok. pred. br. 2D00245, *Stanišić i Simatović*.

Dana, 1. februara 1993. godine, Drinski korpus je uputio naređenje Birčanskoj brigadi da drži dostignutu liniju i da u sadejstvu sa drugim jedinicama ovlada rejonom Cerska i Kamenica. Istim naređenjem Birčanska brigada dobila je zadatak da zauzme rejon Paljevine i Lemino brdo, kako bi obezbedila levi bok snaga u napadu na Cersku.²⁵³

Birčanska brigada i druge jedinice Drinskog korpusa su tokom ovih operacija izvodile česte artiljerijske i pešadijske napade prema enklavama, kojima su primoravali stanovništvo u bekstvo, dok su napuštena sela i imovinu bosanskih Muslimana spaljivali.²⁵⁴ Tokom ofanzive, srpske snage su zaustavljale konvoje međunarodnih organizacija sa humanitarnom pomoći na barikadama, čime je dodatno ugrožavan opstanak izbeglica u enklavama.²⁵⁵

Svetozar Andrić je 2. marta 1993. godine izvestio komandu Drinskog korpusa da su pripadnici Birčanske brigade zauzeli i spalili selo Gobelje nadomak Cerske, i da narednog dana planiraju da „rade Paljevine“.²⁵⁶ Andrić je pred Pretresnim većem MKSJ to negirao, navodeći da Gobelje nije bilo potrebno spaljivati, jer je u prethodnim napadima bilo uništeno granatiranjem.²⁵⁷ On je potom tvrdio da ne zna detalje ovog napada, te da je izveštaje u kojima se pominje spaljivanje sela u njegovo ime pisala „nedovoljno obučena žena“, poručnica iz Birčanske brigade.²⁵⁸ Rejon Paljevine zauzeli su 3. marta 1993. godine.²⁵⁹

Nakon pada Cerske, Konjević Polja i Kamenice sredinom marta 1993. godine, više hiljada bosanskih Muslimana pobjeglo je na područje Srebrenice, Žepe i Goražda.²⁶⁰ Kako bi obustavio dalje oružane napade VRS na enklave i zaštitio ugroženo stanovništvo, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (SB UN) je, 16. aprila 1993. godine, usvojio Rezoluciju 819 kojom je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom.²⁶¹ Ubrzo potom, Rezolucijom 824 SB UN enklave Žepa i Goražde takođe su proglašene zaštićenim zonama.²⁶²

253 Borbeno naređenje za oslobađanje Kamenice, Cerske i Konjević-Polja, komande Drinskog korpusa od 1. februara 1993. godine, dok. pred. br. P00556, *Mladić*, str. 3-4.

254 Tadeuš Mazovječki, „Izveštaji 1992-1995“, Univerzitet u Tuzli i Istraživačko dokumentacioni centar Sarajevo, 2007, str. 165-166; Naređenje upućeno pukovniku Šibaliću od komande IKM Birčanske brigade od 10. oktobra 1992. godine, dok. pred. br. D817, *Orić*; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 4954-4955.

255 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 4949-4950, 4957; Izjava svedoka Pirsra Takera data MKSJ od 12. maja 2010. godine, dok. pred. br. P04203, *Karadžić*, par. 132, 140-141.

256 Redovni borbeni izveštaj Birčanske brigade od 2. marta 1993. godine, dok. pred. br. P02193, *Mladić*; Vanredni operativni izveštaj Birčanske brigade od 2. marta 1993. godine, dok. pred. br. P04244, *Popović i dr*; Borbeno naređenje za oslobađanje Kamenice, Cerske i Konjević Polja, komande Drinskog korpusa od 1. februara 1993. godine, dok. pred. br. P00556, *Mladić*, str. 3-4.

257 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Karadžić* od 22. jula 2013. godine, str. 41696-41698.

258 Svedočenje Svetozara Andrića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 29. aprila 2015. godine, str. 34872-34875.

259 Referat povodom obeležavanja dana formiranja Drinskog korpusa od 30. oktobra 1993. godine, dok. pred. br. P06458, *Karadžić*, str. 5.

260 Ričard Batler, Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija) – Operacija „Krivaja 95“, od 1. novembra 2002. godine, dok. pred. br. P358b, *Blagojević i Jokić*, str. 14; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 4962, 4965.

261 Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Rezolucija 819 od 16. aprila 1993. godine, dok. pred. br. P00021, *Mladić*.

262 Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija, Rezolucija 824 od 6. maja 1993. godine, dok. pred. br. P00022, *Mladić*, str. 2.

VI. Srebrenica

U enklavu Srebrenica je, do početka 1995. godine, izbeglo oko 40.000 bosanskih Muslimana, većinom civila.²⁶³

Početkom marta 1995. godine, predsednik RS i vrhovni komandant oružanih snaga Radovan Karadžić uputio je VRS-u *Direktivu br. 7* kojom je Drinskom korpusu naređeno da izvrši fizičko odvajanje Srebrenice i Žepe i da „planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvori[ti] uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljeg opstanka i života meštana u Srebrenici i Žepi“.²⁶⁴

Direktivom br. 7 bilo je predviđeno i uvođenje restrikcija u dopremanju životnih potrepština stanovništvu u enklavama.²⁶⁵ U skladu sa tim, od marta 1995. godine, Birčanska brigada je zajedno s drugim jedinicama kontrolisala i ograničavala kretanje humanitarnih konvoja međunarodnih organizacija ka Srebrenici i Žepi.²⁶⁶ Zbog toga su se uslovi života u enklavama značajno pogoršali, stanovništvo je ostavljeno bez hrane, vode, lekova i pretila im je humanitarna katastrofa.

Komandant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović je 20. marta 1995. godine preneo sadržaj *Direktive br. 7* komandama brigada i na osnovu toga im dodelio zadatke.²⁶⁷ Ciljevi iz *Direktive br. 7* konkretizovani su 2. jula 1995. godine kada je Živanović jedinicama Drinskog korpusa, uključujući i Birčansku brigadu, uputio *Pripremljeno naređenje*, a odmah potom i *Zapovest za aktivna borbeno dejstva*. U tim naredenjima sadržan je celokupni plan operacije *Krivaja 95* čija je namera bila potpuno razdvajanje i sužavanje enklava Srebrenice i Žepe, te stvaranje „uslova za eliminisanje enklava“.²⁶⁸

38

Uloga Birčanske brigade u operaciji Krivaja 95

Ofanzivna dejstva Drinskog korpusa započela su intenzivnim i neselektivnim granatiranjem Srebrenice oko 4 časova ujutro 6. jula 1995. godine.²⁶⁹

263 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 4987.

264 Direktiva za dalja dejstva Op. br. 7 od 8. marta 1995. godine, dok. pred. br. P00838, *Karadžić*, str. 8.

265 *Ibid.*, str. 11.

266 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Tolimir* od 12. decembra 2012. godine, par. 196-203; Naređenje komande 1. birčanske pešadijske brigade od 12. maja 1995. godine, dok. pred. br. D00157, *Karadžić*.

267 Zapovest za odbranu i aktivna borbeno dejstva Op. br. 7, komande Drinskog korpusa od 20. marta 1995. godine, dok. pred. br. P01468, *Mladić*.

268 Pripremljeno naređenje Op. br. 1, komande Drinskog korpusa od 2. jula 1995. godine, dok. pred. br. 5DP00106, *Popović i dr.*; Zapovest za aktivna borbeno dejstva Op. br. 1, komande Drinskog korpusa od 2. jula 1995. godine, dok. pred. br. P00107, *Popović i dr.*, str. 2.

269 Vanredni borbeni izveštaj komande Drinskog korpusa od 6. jula 1995. godine, dok. pred. br. 7D00761, *Popović i dr.*, str. 1; UNMO izveštaj od 6. jula 1995. godine, dok. pred. br. P04143, *Karadžić*, str. 1-2; Ričard Butler, Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija) – operacija *Krivaja 95* od 1. novembra 2002. godine, dok. pred. br. P358b, *Blagojević i Jokić*, str. 32.

Iz sastava Birčanske brigade u napadu je učestvovala borbena grupa jačine ojačane čete koja je, zajedno sa snagama 2. romanijske motorizovane brigade, formirala privremeni 2. bataljon čiji je zadatak bio da razdvoji enklave Srebrenicu i Žepu iz pravca sela Pribojevići – Podravanje.²⁷⁰ Borbenom grupom Birčanske brigade komandovao je major Nemanja Pavlović do 9. jula 1995. godine, kada komandovanje preuzima lično pukovnik Svetozar Andrić, po pozivu generala Krstića, načelnika štaba Drinskog korpusa.²⁷¹

Do 9. jula, pripadnici Birčanske brigade u sadejstvu sa drugim jedinicama napredovali su do Koštura i zauzeli područje Alibegovca, selo Bučje i uzvisinu Šiljato brdo čime su razdvojili enklave Srebrenica i Žepa.²⁷² U tim napredovanjima, izvodili su teške artiljerijske i minobacačke napade u pravcu posmatračkih položaja Zaštitnih snaga UN (UNPROFOR), nakon čega su u selima Slapovići i Bučje zarobili najmanje 15 pripadnika Holandskog bataljona koje su potom odveli u Bratunac i Miliće.²⁷³ Tokom prvog sastanka rukovodstva VRS sa predstavnicima UNPROFOR-a u hotelu „Fontana“ u Bratuncu (11. jula 1995. godine), zarobljeni vojnici Holandskog bataljona držani su zatvoreni i pod nadzorom, a general Mladić je u nekoliko navrata implicirao da su im životi u opasnosti.²⁷⁴ Pripadnici VRS su vojnike Holandskog bataljona oslobodili iz zarobljeništva 15. jula 1995. godine.²⁷⁵

U večernjim satima, 10. jula 1995. godine komanda Drinskog korpusa naredila je da se napad produži i da jedinice uđu u grad Srebrenicu.²⁷⁶

Sutradan, 11. jula 1995. godine enklava je pala, a visokopozicionirani oficiri VRS na čelu sa generalom Ratkom Mladićem su u poslepodnevnim časovima ušli u centar Srebrenice, odakle su stanovnici već izbegli. Svetozar Andrić bio je jedan od generala koji je tog dana sa Mladićem prošetao praznom Srebrenicom.²⁷⁷

270 Zapovest za aktivna borbena dejstva Op. br. 1 komande Drinskog korpusa od 2. jula 1995. godine, dok. pred. br. P00107, *Popović i dr*, str. 3; Vanredni borbeni izveštaj komande Drinskog korpusa od 8. jula 1995. godine, dok. pred. br. P04482, *Karadžić*.

271 Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D030886, *Karadžić*, par. 18, 22.

272 Svedočenje Radislava Krstića pred MKSJ u predmetu *Krstić* od 19. oktobra 2000. godine, str. 6186-6187; Vanredni borbeni izveštaj komande Drinskog korpusa od 9. jula 1995. godine, dok. pred. br. D00288, *Mladić*.

273 Vanredni borbeni izveštaj komande Drinskog korpusa od 9. jula 1995. godine, dok. pred. br. D00288, *Mladić*; Upozorenje UNPROFOR-a upućeno VRS-u od 9. jula 1995. godine, dok. pred. br. P01152, *Mladić*; Izjava svedoka Roberta Frankena data MKSJ od 15. januara 2012. godine, dok. pred. br. P01417, *Mladić*, par. 58-59.

274 Izjava svedoka Eferta Rafea data MKSJ od 17. februara 1998. godine, dok. pred. br. P01149, *Mladić*, par. 23-27; Svedočenje Pitera Buringa pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 18. aprila 2013. godine, str. 10014-10015.

275 Human Rights Watch, „The Fall of Srebrenica and the Failure of UN Peacekeeping“, oktobar 1995. godine, str. 66-67, dostupno na <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/bosnia1095web.pdf>, pristupljeno dana 2. februara 2023. godine.

276 Vanredni borbeni izveštaj komande Drinskog korpusa od 10. jula 1995. godine, dok. pred. br. P00591, *Tolimir*.

277 Vanredni borbeni izveštaj Drinskog korpusa od 11. jula 1995. godine, dok. pred. br. D01044, *Mladić*; Srebrenica trial video – identifikacije, transkripti i izvori, Antelope/WTN-Reuters/snimak SRT-a, dok. pred. br. P04202, *Karadžić*, str. 25.

Između 25.000 i 30.000 bosanskih Muslimana, od kojih je oko 5% bilo vojno sposobnih lica, usled pada Srebrenice sklonilo se u bazu UN u Potočarima.²⁷⁸ Dok su u Potočare pobjegli većinom žene, deca i starci, oko 15.000 muškaraca i dečaka je u selima Šušnjari i Jaglići formiralo kolonu (sastavljenu od civila i pripadnika Armije BiH) koja je 11. jula 1995. godine krenula u pravcu Tuzle sa namerom da se domogne teritorije pod kontrolom Armije BiH.²⁷⁹ Jedinice Drinskog korpusa su istog dana započele aktivnosti na blokiranju kolone radi „sprečavanja povratka i izvlačenja muslimanskih snaga u i iz Srebrenice“.²⁸⁰

Po naređenju Drinskog korpusa, Birčanska brigada i druge jedinice su 12. jula 1995. godine sve autobuse u svom vlasništvu stavile na raspolaganje korpusu kako bi se oni koristili za prevoz izbeglica iz Srebrenice, kao i za odvoženje muškaraca u zatočeničke objekte.²⁸¹ Prisilno premeštanje izbeglica iz Potočara počelo je oko podneva istog dana, a okončano je 13. jula 1995. godine do 20h.²⁸² Muškarci i dečaci koje su pripadnici vojske i policije prethodno odvojili od porodica i zatvorili u objekat poznat kao „bela kuća“ koji se nalazio nedaleko od baze UN u Potočarima, odvezeni su zasebnim autobusima u zatočeničke objekte u opštini Bratunac.²⁸³

Najkasnije od 13. jula 1995. godine, jedinice Drinskog korpusa bile su angažovane na otkrivanju i blokiranju kolone i zarobljavanju bosanskih Muslimana na pravcu Zvornik–Crni vrh–Šekovići–Vlasenica.²⁸⁴ Uhvaćeno je nekoliko hiljada muškaraca koji su, zajedno sa civilima odvojenim tokom proterivanja iz Potočara, do pogubljenja držani u školama, skladištima i drugim prostorijama koje su služile kao zatočenički objekti u zoni odgovornosti Bratunačke i Zvorničke brigade.

Uloga Svetozara Andrića u genocidu u Srebrenici

Kao komandant Birčanske brigade, Svetozar Andrić je aktivno učestvovao u pripremi i sprovođenju napada na Srebrenicu. Andrić je, oko 1. jula 1995. godine prisustvovao sastanku komandanata brigada iz sastava Drinskog korpusa u Pribićevcu koji je sazvao general-major Radislav Krstić.²⁸⁵ Tom prilikom je na nivou korpusa obavljeno izviđanje terena i planiranje operacije *Krivaja 95*.²⁸⁶

278 Izveštaj MUP – Specijalne brigade policije od 13. jula 1995. godine, dok. pred. br. P02987, *Karadžić*; Izveštaj komande Drinskog korpusa od 12. jula 1995. godine, dok. pred. br. P04388, *Karadžić*.

279 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 2637-2638.

280 Naređenje komande Drinskog korpusa od 11. jula 1995. godine, dok. pred. br. D00289, *Mladić*, str. 1.

281 Naređenje komande Drinskog korpusa o obezbeđenju autobusa za evakuaciju iz enklave Srebrenica od 12. jula 1995. godine, dok. pred. br. P436b, *Krstić*.

282 Izveštaj Sektora za obaveštajne poslove GŠ VRS od 13. jula 1995. godine, dok. pred. br. D00306, *Mladić*; Ričard Batler, Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija) – operacija *Krivaja 95* od 1. novembra 2002. godine, dok. pred. br. P358b, *Blagojević i Jokić*, str. 43-45.

283 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 5095, 5109-5119.

284 Naređenje Glavnog štaba VRS od 13. jula 1995. godine, dok. pred. br. P00045, *Popović i dr.*, str. 1-2.

285 Svedočenje Milenka Lazića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 4. juna 2008. godine, str. 21728, 21747-21749; Svedočenje Vinka Pandurevića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 29. januara 2009. godine, str. 30839-30842.

286 Ričard Batler, Iskaz o vojnim događajima u Srebrenici (revizija) – operacija *Krivaja 95* od 1. novembra 2002. godine, dok. pred. br. P358b, *Blagojević i Jokić*, str. 30.

Od 9. jula 1995. godine, Andrić je preuzeo komandovanje borbenom grupom Birčanske brigade i među prvima je ušao u enklavu Srebrenica.

Nakon zauzimanja enklave, Andrić je prisustvovao brojnim sastancima komandanata Drinskog korpusa i GŠ VRS. Kod repetitora Bojna, 12. jula 1995. godine ujutro, Andrić i drugi komandanti brigada u sastavu Drinskog korpusa sastali su se sa generalom Krstićem, koji je naredio jedinicama korpusa da obezbeđuju rutu Srebrenica–Viogor–Sućeška i vrše pretres terena kako bi locirali pripadnike Armije BiH.²⁸⁷ Istog dana, oko 21 čas, Andrić je prisustvovao sastanku na komandnom mestu Bratunačke brigade sa generalom Mladićem, gde je on čestitao oficirima Drinskog korpusa na uspesima u zauzimanju Srebrenice.²⁸⁸ Sutradan, generali Mladić i Krstić izvršili su smotru Andrićeve jedinice na Viogoru pre započinjanja napada na enklavu Žepa.²⁸⁹

Dana, 13. jula 1995. godine došlo je do smene rukovodstva Drinskog korpusa. Dotadašnji načelnik štaba general-major Radislav Krstić postao je komandant, dok je pukovnik Svetozar Andrić imenovan za načelnika štaba i zamenika komandanta Drinskog korpusa. Primopredaja dužnosti između oficira obavljena je na komandnom mestu Drinskog korpusa u Vlasenici.²⁹⁰ Imenovanje Andrića i Krstića je potvrđeno ukazom predsednika Republike Srpske od 14. jula 1995. godine,²⁹¹ a odluka je stupila na snagu 15. jula 1995. godine.²⁹²

Pretresno veće MKSJ u predmetu protiv Radislava Krstića zaključilo je na osnovu raspoloživih dokaza, uključujući vojna dokumenta kao i svedočenja dva pripadnika Drinskog korpusa i vojnog eksperta Ričarda Deneta, da je general Krstić već od 13. jula obavljao dužnost komandanta Drinskog korpusa.²⁹³ Svetozar Andrić i Radislav Krstić su od tog trenutka bili odgovorni za rukovođenje i komandovanje jedinicama Drinskog korpusa.

Učešće pripadnika Drinskog korpusa u masovnim egzekucijama

Počevši od 13 jula 1995. godine, više od 7.000 bosanskih Muslimana iz enklave Srebrenica je ubijeno u organizovanim masovnim streljanjima. U više presuda MKSJ utvrđeno je da su i pripadnici Drinskog

287 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 10. juna 2010. godine, par. 1853.

288 Svedočenje Mirka Trivića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 21. maja 2007. godine, str. 11837-11841; Svedočenje optuženog Radislava Krstića pred MKSJ u predmetu *Krstić* od 30. oktobra 2000. godine, str. 6575.

289 Postoje indicije da je već na toj smotri general Mladić jedinicama objavio smenu komande Drinskog korpusa. Svedočenje Vinka Pandurevića pred MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 30. januara 2009. godine, str. 30905.

290 Primopredaja dužnosti komandanta korpusa, obaveštenje komande Drinskog korpusa od 13. jula 1995. godine, dok. pred. br. P07056, *Mladić*; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krstić* od 2. avgusta 2001. godine, par. 312-313.

291 Ukaz predsednika Republike Srpske broj 01-1369/95 od 14. jula 1995. godine, dok. pred. br. P03044, *Karadžić*.

292 Potpukovnik Ljubomir Vlačić imenovan je 15. jula 1995. godine za komandanta Birčanske brigade, videti u: Naredba Ministarstva odbrane Republike Srpske broj 06-21-51/95 od 14. jula 1995. godine, dok. pred. br. P06453, *Karadžić*.

293 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krstić* od 2. avgusta 2001. godine, par. 331; Svedočenje Ričarda Deneta pred MKSJ u predmetu *Krstić* od 25. jula 2000. godine, str. 5656-5657.

korpusa učestvovali u ovim egzekucijama.²⁹⁴ Takođe, materijalni resursi i ljudstvo Drinskog korpusa korišćeni su tokom pokopavanja žrtava u masovne grobnice, asanacije terena i prikriivanja počinjenih zločina ponovnim pokopavanjem posmrtnih ostataka.²⁹⁵

Komanda Drinskog korpusa, uključujući Svetozara Andrića koji je obavljao funkciju zamenika komandanta, morala je znati da su njima pretpočinjene jedinice i pojedinci učestvovali u ovim operacijama. Osim toga, komanda Drinskog korpusa propustila je da spreči zločine, a potom nije preduzela odgovarajuće mere da kazni počinioce zločina.²⁹⁶

Sve egzekucije srebreničkih Muslimana su izvršene u zoni odgovornosti Drinskog korpusa.²⁹⁷

Jedinice Drinskog korpusa učestvovala su u masovnim egzekucijama srebreničkih muškaraca i dečaka na sledećim lokacijama:

- » 13. i 14. jula pripadnici Bratunačke brigade su učestvovali u streljanju 1.313 osoba u i oko skladišta u selu Kravica;²⁹⁸
- » 14. jula u blizini sela Orahovac pripadnici Zvorničke brigade su streljali najmanje 819 osoba;²⁹⁹
- » 14. i 15. jula, pripadnici 6. pešadijskog bataljona Zvorničke brigade su ubili najmanje 401 bosanskog Muslimana na brani u Petkovicima;³⁰⁰
- » 15. jula u školi u Ročeviću i na obali Drine kod Kozluka pripadnici Zvorničke i Bratunačke brigade streljali su najmanje 575 muškaraca;³⁰¹
- » 16. jula na vojnoj ekonomiji Branjevo pripadnici 10. diverzantskog odreda i nekoliko vojnika VRS iz Bratunca ubili su između 1.000 i 1.200 muškaraca;³⁰²

42

294 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krstić* od 2. avgusta 2001. godine, par. 290-296, 448-455; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 10. juna 2010. godine, par. 1072; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 2766, 2791, 2825.

295 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 3002-3005; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 5513-5514.

296 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krstić* od 2. avgusta 2001. godine, par. 418.

297 *Ibid.*, par. 294.

298 Prema svedočenju Momira Nikolića, to su bili Milovan Matić, Ilija Nikolić i Nikola Popović. Sud BiH je 2008. godine Milovana Matića oslobodio optužbi da je pljačkao zatvorenike i punio šaržere tokom streljanja u Kravici. Videti: Izjava o činjenicama i prihvatanju krivice Momira Nikolića pred MKSJ od 6. maja 2003. godine, dok. pred. br. D00301.B, *Mladić*, str. 5; Svedočenje Momira Nikolića pred MKSJ u predmetu *Mladić* od 4. juna 2013. godine, par. 12098; Presuda Suda BiH u predmetu *Miloš Stupar i dr.* od 29. jula 2008. godine, str. 210-216; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 2707; Optužnica Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije protiv *Nedeljka Milidragovića i dr.* od 21. januara 2016. godine, str. 4.

299 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 2766.

300 *Ibid.*, par. 2791.

301 *Ibid.*, par. 2825.

302 *Ibid.*, par. 2861; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 10. juna 2010. godine, par. 536.

- » 16. jula u Domu kulture u Pilici vojnici VRS među kojima je bilo i vojnika iz Bratunca ubili su približno 500 muškaraca;³⁰³
- » 23. jula u mestu Bišina pripadnici 10. diverzantskog odreda u sadejstvu sa pripadnicima Drinskog korpusa ubili su 39 muškarca i dečaka.³⁰⁴

Posmrtni ostaci ubijenih bosanskih Muslimana pokopani su u više masovnih grobnica u blizini mesta pogubljenja. U ovim operacijama, korišćeni su mašinerija i radna snaga Drinskog korpusa o čemu svedoče brojne izjave i dokumentacija.³⁰⁵

U septembru i oktobru 1995. godine, pripadnici Drinskog korpusa i organa bezbednosti GŠ VRS uz pomoć civilnih vlasti i jedinica policije ekshumirali su posmrtnu ostatke žrtava iz primarnih grobnica i ponovo ih pokopali u udaljene sekundarne masovne grobnice. Cilj ove operacije bio je da se prikriju dokazi o postojanju masovnih grobnica i masovnim streljanjima muškaraca iz Srebrenice u julu 1995. godine.³⁰⁶

Procenjuje se da je iz enklave Srebrenica u julu 1995. godine nestalo oko 7.905 bosanskih Muslimana, pretežno muškog pola.³⁰⁷ Do danas je identifikovano oko 7.017 žrtava.³⁰⁸

VII. Procesuiranje zločina

Suđenja pripadnicima Birčanske brigade

Za zločine počinjene tokom 1992. godine u opštinama u zoni odgovornosti Birčanske brigade (Zvornik, Vlasenica i Bratunac) pred MKSJ i Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove (MRMKS) osuđen je državni i policijski vrh Republike Srbije.³⁰⁹

303 *Ibid.*, par. 2862; Prvostepena presuda Suda BiH u predmetu *Milorad Trbić* od 16. oktobra 2009. godine, par. 640-644; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 10. juna 2010. godine, par. 541.

304 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 2876; FHP, *Dosije: 10. diverzantski odred Glavnog štaba Vojske Republike Srbije*, Beograd, 2011. godine, par. 89-95.

305 Videti npr: Svedočenje Krsta Simića pred MKSJ u predmetu *Blagojević i Jokić* od 23. februara 2004. godine, str. 7329-7333; Radni list Zvorničke brigade za rovokopač „Torpedo“ od 1. do 31. jula 1995. godine, dok. pred. br. P00175, *Karadžić*; Izvod iz knjige dnevnih obaveza inženjerske čete Zvorničke brigade od 14. do 17. jula 1995. godine, dok. pred. br. P04583, *Karadžić*.

306 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, par. 5513-5514.

307 Ewa Tabeau, „The Integration of the 2012 ICMP Update with the 2009 OTP list of Srebrenica Victims – Research Note“ od 16. aprila 2012. godine, dok. pred. br. P05004, *Karadžić*, str. 6.

308 Međunarodna komisija za nestale osobe (ICMP), Infografik: Srebrenica kroz brojeve do 30. juna 2023. godine, dostupno na <https://www.icmp.int/wp-content/uploads/2017/06/srebrenica-bhs-2023-June30.pdf>, pristupljeno dana 30. septembra 2023. godine.

309 Osuđeni su Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, Mićo Stanišić i Stojan Župljanin. Miroslav Deronjić je u svojstvu predsednika Kriznog štaba opštine Bratunac osuđen za zločine protiv čovečnosti počinjene u selu Glogova.

Komandant Glavnog štaba VRS, general-pukovnik Ratko Mladić pravnosnažno je osuđen pred MRMKS na doživotnu kaznu zatvora za, između ostalog, ratne zločine i zločine protiv čovečnosti počinjene u opštini Vlasenica.³¹⁰ On je ujedno i jedini visokorangirani oficir VRS protiv koga je Tužilaštvo MKSJ podiglo optužnicu za zločine počinjene u opštinama Zvornik, Bratunac i Vlasenica do 1995. godine.³¹¹

U novembru 1994. godine, MKSJ je podigao prvu optužnicu za ratne zločine u BiH i to protiv komandanta logora Sušica, pripadnika Voda specijalne policije, a potom Birčanske brigade, Dragana Nikolića zvanog Jenki. Nikolić je pred Pretresnim većem MKSJ priznao krivicu i pravnosnažno je osuđen na 20 godina zatvora za zločine protiv čovečnosti.³¹²

Pripadnicima Birčanske brigade suđeno je pred sudovima za ratne zločine u BiH i Srbiji. Pravnosnažno su osuđeni Rade Garić, komandir interventnog voda u sastavu 4. pešadijskog bataljona Vlasenica, zatim Goran Višković, pripadnik vojne policije, Dragan Maksimović i Mirko Lukić, nižerangirani pripadnici Birčanske brigade.³¹³ Osim toga, ni jedan visokorangirani oficir Birčanske brigade, niti Istočnobosanskog korpusa VRS nije krivično odgovarao pred međunarodnim ili nacionalnim sudovima za zločine opisane u ovom Dosijeu.

Suđenja pripadnicima Drinskog korpusa / Srebrenica 1995. godine

44

Za genocid, udruživanje radi vršenja genocida, zločine protiv čovečnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja u Srebrenici 1995. godine, pred MKSJ je pravnosnažno osuđeno 16 osoba, od kojih je osam oficira Drinskog korpusa VRS, uključujući komandanta Radislava Krstića, načelnika za bezbednost Vujadina Popovića, kao i komandante Zvorničke i Bratunačke brigade.³¹⁴ Pred sudovima u regionu za zločine u Srebrenici do sada je osuđeno preko 30 pripadnika srpske vojske i policije, a nekoliko postupaka je i dalje u toku.³¹⁵ U vreme pisanja ovog Dosijea, pred Višim sudom u Beogradu – Odeljenje za ratne zločine vodi se postupak protiv Milenka Živanovića koji se tereti da je, kao komandant Drinskog korpusa, naredio i učestvovao u prisilnom preseljenju civilnog stanovništva iz Srebrenice i

310 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, par. 1758-1849; Žalbena presuda MRMKS u predmetu *Mladić* od 8. juna 2021. godine.

311 Tužilaštvo MKSJ je u izmenjenoj i konačnoj optužnici protiv Mladića izostavilo zločine počinjene u opštinama Zvornik i Bratunac u interesu ekspeditivnosti sudskog postupka. Videti u: Treća izmenjena optužnica Tužilaštva MKSJ protiv *Ratka Mladića* od 20. oktobra 2011. godine; Četvrta izmenjena optužnica Tužilaštva MKSJ protiv *Ratka Mladića* od 27. decembra 2011. godine.

312 Dragan Nikolić pušten je na slobodu 2013. godine nakon odsluženja dve trećine kazne zatvora, a umro je u Vlasenici 2018. godine. Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Nikolić* od 18. decembra 2003. godine.

313 Videti: Presuda Suda BiH u predmetu *Rade Garić* od 16. avgusta 2021. godine; Presuda Suda BiH u predmetu *Bastah i Višković* od 4. februara 2010. godine; Presuda Suda BiH u predmetu *Goran Višković* od 12. novembra 2021. godine; Presuda Višeg suda u Beogradu u predmetu *Dragan Maksimović* od 6. juna 2018. godine; Presuda Okružnog suda u Bijeljini u predmetu *Mirko Lukić* od 4. marta 2014. godine.

314 Radislav Krstić je ujedno i prva osoba koju je MKSJ osudio za genocid. Videti: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Krstić* od 2. avgusta 2001. godine; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Blagojević i Jokić* od 17. januara 2005. godine; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Popović i dr.* od 10. juna 2010. godine.

315 Pred Višim sudom u Beogradu u toku je postupak protiv *Nedeljka Milidragovića i dr.* za streljanje bosanskih Muslimana u skladištu u Kravici.

drugih enklava.³¹⁶ Ljubomir Vlačić, koji je u julu 1995. godine zamenio Svetozara Andrića na mestu komandanta Birčanske brigade optužen je pred Sudom BiH za genocid u Srebrenici.³¹⁷

VIII. Svetozar Andrić

Svetozar Andrić, general-potpukovnik VRS, rođen je 11. septembra 1954. godine u selu Zelina u opštini Kalesija, BiH.

U periodu od 1990. do 1992. godine, Andrić je bio komandant 55. bataljona vojne policije Komande odbrane Grada Beograda u sastavu JNA.³¹⁸ Jedna četa 55. bataljona vojne policije je, pod komandom Svetozara Andrića, učestvovala je u borbenim dejstvima na području oko Vukovara tokom oružanog sukoba u Hrvatskoj.³¹⁹

Pripremi za oružane sukobe u BiH Andrić se priključio tokom 1991. godine, kada je učestvovao u naoružavanju, opremanju i vojnom organizovanju srpskog stanovništva u opštini Kalesija i na području Birča.³²⁰

Dana 19. maja 1992. godine, major Svetozar Andrić imenovan je za komandanta Birčanske brigade VRS.³²¹ Početkom jula iste godine, nakon proterivanja nesrpskog stanovništva iz opština u zoni odgovornosti Birčanske brigade, komandant Glavnog štaba VRS general Ratko Mladić vanredno je unapredio Svetozara Andrića u čin potpukovnika.³²²

45

Na dužnost zamenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa, u činu pukovnika, Svetozar Andrić je stupio najkasnije 15. jula 1995. godine.³²³ Od marta 1996. godine, Andrić je bio na poziciji načelnika štaba Trećeg korpusa, a od jula 1997. godine načelnika štaba Petog korpusa VRS. Komandant

316 Optužnica Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije protiv *Milenka Živanovića* od 29. decembra 2021. godine, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2022/06/Optuznica_29.12.2021..pdf, pristupljeno dana 27. aprila 2023. godine.

317 Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, „Podignuta optužnica protiv 7 osoba za krivično djelo genocida“, od 4. decembra 2023. godine, dostupno na <https://www.tuzilastvobih.gov.ba/?id=5778&jezik=b>, pristupljeno dana 22. decembra 2023. godine

318 Boško Antić, *Škola Nacionalne odbrane: 40. klasa 1996/1997*, Beograd, 2017, str. 135; Savo Sokanović i dr, „Generali Republike Srpske 1992 – 2017: biografski rječnik“, Banja Luka, Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske: Boračka organizacija RS, 2017, str. 44.

319 Drinski magazin, „Mali, ti si od danas komandant“, oktobar 1994. godina, dok. pred. br. P02289, *Tolimir*, str. 394.

320 *Ibid.*; Birčanski vojnik, „Nisam pružio ruku Morionu“, maj 1995. godine, str. 4.

321 Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 1.

322 Naredba komande Glavnog štaba VRS od 10. jula 1992. godine, dok. pred. br. P07380, *Mladić*.

323 Ukaz predsednika Republike Srpske Radovana Karadžića od 14. jula 1995. godine, dok. pred. br. P03044, *Karadžić*; Komanda Drinskog korpusa, primopredaja dužnosti komandanta korpusa od 13. jula 1995. godine, dok. pred. br. P07056, *Mladić*.

Petog korpusa VRS sa sedištem u Sokolcu postao je 1999. godine.³²⁴ Penzionisan je 7. marta 2002. godine u činu general-potpukovnika.

Profesionalni status Svetozara Andrića, koji je nakon formalnog povlačenja JNA iz BiH ostao da služi u VRS, bio je regulisan preko 30. kadrovskog centra Personalne uprave Generalštaba Vojske Jugoslavije.³²⁵ Kao pripadnik 30. KC, Andrić je nastavio da uživa sva prava i beneficije oficira VJ.³²⁶ Ukazom Predsednika SRJ, Andrić je u junu 2001. godine, zajedno sa još 25 generala, skinut sa dužnosti u 30. KC i iz evidencije profesionalnih vojnika VJ.³²⁷ U odgovoru na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja koji je uputio FHP, Ministarstvo odbrane Republike Srbije tvrdi da Svetozar Andrić „nije evidentiran kao pripadnik Jugoslovenske narodne armije, niti drugih vojski čiji je Vojska Srbije pravni sledbenik“.³²⁸

Krajem 1999. i početkom 2000. godine, general-major Svetozar Andrić, koji je u tom periodu bio komandant Petog korpusa VRS, organizovao je sastanke sa nekadašnjim visokopozicioniranim oficirima VRS kako bi ih pripremio za davanje izjava pred MKSJ. Na sastanku su bili prisutni i advokati. Andrić i general Radivoje Miletić su se tom prilikom pozivali na patriotizam i sugerisali su oficirima da istražiteljima MKSJ kažu što manje i da ne otkrivaju inkriminišuće informacije u vezi sa događajima u Srebrenici.³²⁹

Svetozar Andrić je kao svedok odbrane dva puta svedočio pred MKSJ i to u predmetima protiv Radovana Karadžića³³⁰ i protiv Ratka Mladića. Oba puta Pretresna veća MKSJ su okarakterisala Andrićevo svedočenje kao nepouzđano. U predmetu protiv Karadžića, Pretresno veće je utvrdilo da je prilikom svedočenja Andrić pokazao neiskrenost jer mu je „bilo u interesu da svoje lično učešće u događajima minimizira, kao i da njegovo svedočenje u tom pogledu karakterišu protivrečnosti, evazivnost i pokazatelji neiskrenosti“.³³¹

46

324 Izjava svedoka Svetozara Andrića data MKSJ od 16. jula 2013. godine, dok. pred. br. D03886, *Karadžić*, par. 1.

325 30. kadrovski centar bio je organ podređen načelniku Personalne uprave Generalštaba VJ nadležan da reguliše pravni i lični status pripadnika bivše JNA i VJ koji su ostali ili su naknadno upućivani u VRS, a kako bi zadržali prava i beneficije oficira VJ; za oficire u Hrvatskoj nadležan je bio 40. KC, videti u: FHP, *Dosije: JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH*, Beograd, 2018. godina, str. 96-99; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Perišić* od 6. septembra 2011. godine, par. 772-787.

326 Personalni list VJ – Svetozar Andrić, dok. pred. br. P02105, *Perišić*; Spisak profesionalnih vojnika 30. kadrovskog centra, dok. pred. br. P00738, *Perišić*, str. 1.

327 Ukaz Predsednika SRJ od 16. juna 2001. godine, dok. pred. br. P01905, *Perišić*, str. 1.

328 MO, odgovor br. 5537-2 od 3. juna 2022. godine.

329 Svedočenje Momira Nikolića pred MKSJ u predmetu *Blagojević i Jokić* od 30. septembra 2003. godine, str. 2298-2300; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Nikolić* od 2. decembra 2003. godine, Aneks B: Izjašnjavaње o činjenicama i prihvatanje krivice, str. 7.

330 Pretresno veće MKSJ odobrilo je Andriću zahtev za slobodan prolaz tokom svedočenja koji je on podneo iz bojazni da će biti izručen organima BiH i krivično gonjen. Videti u: Nalog za slobodan prolaz od 10. jula 2013. godine, dostupno na <https://www.icty.org/x/cases/karadzic/tord/bcs/130710.pdf>, pristupljeno 22. februara 2023. godine.

331 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Karadžić* od 24. marta 2016. godine, fn. 4703; Pretresno veće MKSJ u presudi Mladiću je ocenilo da dokazi koje je Andrić iznosio nisu dovoljno pouzdani (konkretno u vezi sa logorom Sušica), kao i da njegovo svedočenje sadrži nedoslednosti, videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mladić* od 22. novembra 2017. godine, fn.7565.

Od 2013. godine, Svetozar Andrić se aktivno politički angažovao u Republici Srbiji. Izabran je za zamenika predsednika opštine Novi Beograd u julu 2016. godine, nakon što je kao odbornik ispred Srpske narodne stranke ušao u Skupštinu opštine.³³² U to vreme predsednik opštine Novi Beograd bio je Aleksandar Šapić. U XII sazivu Narodne skupštine Republike Srbije, od 3. avgusta 2020. godine, Svetozar Andrić je obavljao funkciju narodnog poslanika ispred Srpskog patriotskog saveza (SPAS) Aleksandra Šapića, odnosno ispred Srpske napredne stranke, nakon što je SPAS pristupio istoj.³³³

Od 18. avgusta 2022. godine, Svetozar Andrić se nalazi na poziciji člana Gradskog veća grada Beograda, kao blizak saradnik gradonačelnika Beograda Aleksandra Šapića.³³⁴

332 RTS, „Šapić ponovo predsednik opštine Novi Beograd“, 20. jula 2016. godine, dostupno na <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2392640/sapic-ponovo-predsednik-opstine-novi-beograd.html>, pristupljeno dana 14. juna 2022. godine.

333 Narodna skupština, poslanik Svetozar Andrić, dostupno na http://www.parlament.gov.rs/%D0%A1%D0%92%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%97%D0%90%D0%A0_%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%A0%D0%98%D0%8B.1141.245.html, pristupljeno dana 14. juna 2022. godine.

334 Danas, „Izabrana dva nova člana Gradskog veća i novi članovi stalnih radnih tela Skupštine“, 18. avgust 2022. godine, dostupno na <https://www.danas.rs/vesti/politika/izabrana-dva-clana-gradskog-veca/>, pristupljeno dana 18. avgusta 2022. godine.

04401285

Komanda brigade Birač
26.05.1992.godine
Šekovići

Komandantu lpb OSMACI

Na osnovu procene ukupne situacije na ratištu SAO Birač,

NAREDJWJEM:

1. Izvršiti utvrđivanje i zaprečavanje na dostignutoj liniji.
2. Formirati bataljon po osnovnim jedinicama do pune formacije.
3. Izvršite popunu sa naoružanjem, municijom i drugim sredstvima za pripadnike vaše jedinice.
4. Zabraniiti odlazak muškaraca i žena sposobnih za borbu, van vaše teritorije.
5. Svakodneвно obilaziti ljudstvo na položajima i pravovremeno im obezbedite ishranu i druge potrebe.
6. Izvršite iseljenje žena i djece iz muslimanskih sela u Kalesiju i Gračanicu, a muškarce odvoditi u sabirne centre.

KOMANDANT
M a j o r
Svetozar Anđrić

04276215

Komanda brigade SV
"Birač"
Dana: 28.05.1992. godine
Sekovići

ŠTABU TO ZVORNIK

Obavještavamo Vas da se do današnjeg dana nije učinilo ništa na formiranju 6 pb, lad PVO i tč, i da iste jedinice nismo u stanju staviti pod našu komandu jer ih i dalje angažujete po sopstvenom nahodjenju.

Na osnovu zapovesti za organizaciju odbrane od 15.05.1992.god.

N A R E D J U J E M:

1. Izvršiti formiranje navedenih jedinica iz OdTO,
2. Odrediti starješinski kader u saradnji sa sekretarijatom za NO,
3. Obezbjedite smještaj ljudstva u fabriku Standard zajedno sa Vladom SO Zvornik,
4. Zabranjujem upotrebu istih jedinica bez mog odobrenja,
5. Zabranjujem izvođenje širih akcija bez koordinacije sa K-ndom brigade SV "Birač" i sa susjednim jedinicama na vašoj teritoriji,
6. Iseljavanje muslimanskog stanovništva mora biti organizovano i uvezano sa opštinama preko kojih se vrši iseljavanje. Iseljavati se mogu samo djeca i žene, a muškarci sposobne za borbu ostavljati u logorima radi zamjene.
7. Uputite k-nte navedenih jedinica radi prijema konkretnih zadataka.

COMANDANT

Major
Bretosar Andrić

04276217

Komanda brigade SV
"Birač"
Dana: 31.05.1992. godine
Šekovići

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Obezbedjenje zarobljenika
Naredjenje, dostavlja.-

Komandi ARHIVI

Na osnovu Odluke vlade SAR "Birač" kojom je regulisano iseljavanje
muslimanskog živilja sa područja SAR "Birač"

N A R E D J U J E M:

1. Organizovati logor u Vlasenici i isti obezbediti u duhu medju-
narodnih pravila,
2. Zabranjujem samovoljno donošenje Odluke o fizičkoj likvidaciji
zarobljenika,
3. Organ bezbednosti iz bataljona Vlasenica obaviće operative
razgovore i sve korisne podatke za rukovodjenje i komandovanje
dostaviti brigadi SV "Birač",
4. Predsednik vlade SAR "Birač" hitno da stupi u kontakt zbog pre-
govora o razmjeni zarobljenika.

ZČ

K O M A N D A N T
major
Svetozar Anđrić

Интервју: пуковник Светозар Андрић, командант I бирчанске бригаде

МАЛИ, ТИ СИ ОД ДАНАС

• Шта Вас је, господине команданте, определило да дођете на овај простор и организујете српски народ?

• Много је чинилаца који су uticali на моје одређење, али пре свега су и речи Слободана Милошевића: „део Београдске на Косову“ да српски народ неће бити одајан и да Срби треба да имају своју државу. У то тренутку се ништо у мени не промјенило. Сетио сам се историје и прича из мога краја, нарочито моје баке која је имала несрећу да изгуби једног сина, мужа и девера и много кошија, јер народ где сам ја рођен, а то је село Зелена у Српској општини Калесија, у току прошлог рата није био организован. Турци су их пренајрили. Све способне мушкарце одвели су у Калесију а касније у догору по Немачкој. Зато се ни једног тренутка нисам поколебао и радо сам се одлазио заштити народа мога краја. Са мном се делегације на челу са Пером Јанковићем, председником Српске општине Калесија, који је дошао код мене заједно са још неким људима, у молбу да помогнем српском народу. Одговорио сам да сам спреман, али само уколико не дође до подела међу Србима јер не желим да се Срби међусобно туку као што је био случај у прошлом рату. Већ од '91. године активно сам радио са људима из општине на припреми српског народа за оружани устанак. Организовали смо јединице и исте почели наоружавати. Такође у истој години имао сам и прилику да се сретнем са нашим врховним командантом, господином Караџићем. То је био и наш први сусрет који је прошао у разговору о положају и будућности Срба на подручју Калесије и Бирча.

• Како је дошло до формирања прве јединице на подручју Српске општине Калесија?

• Када сам одлучио и понудио своје знање нисам се нимало поколебао јер сам знао да само правременом организацијом може да се успи, односно да се избегне судбина прошлог рата. Зато је прво и најосновније било да се сви војно способни наоружају, опреме и обуку. Тако је и рађено. У току '91. године формирана је јединица еквивалента батаљона, а у марту '92. исту јединицу смо формацијски обликовали и извели дводневну обуку при чему смо организовали и бојево гађање са најмодернијим наоружањем. До тог периода успели смо наоружати и опремити велики број борана, не само општине

Калесија већ и на простору Бирча.

• Прва значајнија акција?

• С обзиром да смо у месецу априлу извршили разоружавање екстремиста на подручју Српске општине Калесија почетком март месеца смо благовремено извршили акцију

• Како је то изгледало? Такође у јулу смо извршили Југословенску војску у околици. С обзиром на такву ситуацију одлучили смо да извршимо напад на Калесију и то 8. маја у раним

јона Лисаче крену у спајање са нашим снагама у рејону Махмутовића брда. Лично сам био на командном месту и тражио, међутим, нисам добио потврђан одговор јер у то време многе ствари се нису решавале онако како су претпостављени мислили.

• Да ли се тада могло уградити и више?

• Наравно, да јесте. Градио сам такође да се предузми напад према Гузли и да војска не излази из тог града него да нас прихвати кад ми кренемо из рејона Дубнице, а друге јединице са Мајсвице, тако да би могли успоставити линију Дубница - Чакловићи - Градина са циљем да касарну задржимо и да Гузлу имамо са тих положаја. Међутим, многи ме тада нису разумели јер су ме још увек сматрали младим и неискусним. Млад јесам био, али са једним великим искуством јер сам командовао батаљоном ВП, а једна јединица ми је била на веома тешком задатку према Вуковару, тако да сам и ту стекао одређена искуства. Када сам видео да од тога нема ништа поново сам се вратио у свој крај и покушао да један део зворничких јединица ангажујем у циљу ослобађања Међење и изласка на линију Лисача - Махмутовића брда, како би заштитио десно крило. Међутим, ту нисам имао разумевања с обзиром да су људи који су командовали том јединицом сматрали да је прече да се разоружава Дивич и друга околна места и да ће касније бити времена за мој прелаз. Међутим, испоставило се да је то била погрешна процена и зато данас имамо ту потковицу која нам узима много простора, а и сам Зворник није безбедан.

пук. Светозар Андрић, командант I бирчанске бригаде

Јутарњим сагима, да би истовремено организовали и пробој мештана из окруженог Јегинског Луга. Већ у поподневним часовима стигли смо у Мемине, а истовремено смо успели да извучемо 90 посто становника Јегинског Луга, као и батерију самохотки од 90 мм. Један део мештана овог села није озбиљно схватио моју наредбу тако да је остао у ослу али смо их касније успели извући.

Девог маја смо стигли до пред саму Калесију, а већ сутрадан смо се коначно спојили са српским селом Дубница и на тај начин га деблокирали. Једанвестог смо кренули на успостављање власти тј. СЈБ, затим оспособљавање електричног система и других виталних објеката који су били неопходни за живот и рад у тој општини. Истовремено смо тражили од претпостављене команде, тада Источнбосанског корпуса, да снаге из ре-

• Јесте ли имали каквих контаката са представницима војске бивше СФРЈ?

• Од ослобођења Калесије на 18. маја имали смо више сусрета са представницима републичке власти, председником владе, као и представницима бивше ППА који су у том времену тврдили да нас неће напустити све докле док се не формирају јединице и док се не обучи кадар. Ја сам веровао да ће то бити испитано, али, нажалост, био сам у заблуди. Једно вече ме је позвао пуковник Тачић и објаснио ми да команда бригаде одлази, а ја сам замољен да останем с народом како бих га умирио јер је већ почео да блокира магацине и технику која је била планирана да се извуче преко Дрине. Доста тога је извучено, али народ Шековића успео је да онемогући извлачење преосталог дела, нарочито тенкова.

КОМАНДАНТ

• **Како је дошло до формирања наше бригаде и када?**

- Деветнаестог маја сви председници општина су позвани у Хан Пијесак где је генерал Младић са својим сарадницима одржао састанак. На састанку су изнети предлози и задаци формирања Српске војске и појединих јединица тако да су представници Бирча реаговали због одласка 4. оклопне бригаде и да тренутно немају команданта. Ја сам тада био једини активни старешина на овим просторима, али сам се спремао за повратак у Београд.

Међутим, генерал Младић ми је тада рекао: "Мили, ти си од данас командант Бирчанске бригаде". Схватајући озбиљност ситуације реаговао сам уз образложење да сам привремено на овим подручјима и да се морам што пре вратити у матичну јединицу у Београд. Али, било је то наређење које се морало извршити.

Дакле, тога дана је и формирана 1. Бирчанска пешадијска бригада која је у својој зони одговорности тада имала седам општина: Зворник, Калесија, Шековићи, Власеница, Милићи, Братунац и Скељани.

• **Који су Вам били најзначајнији задаци?**

- Задаци наше бригаде су били доста тешки, сложени и веома значајни, а посебно ћу истаћи обезбеђење коридора Пале-Зворник, обезбеђење рудника боксита у Милићима и ослобађање комуникације преко Коњевић-Поља. Иако најтежи, први задатак смо веома успешно реализовали. Непријатељ је свим снагама настојао да пресече ту комуникацију и споји своје јединице на релацији Тузла-Калесија-Церска-Сребреница. И други задатак је добро одрађен. Поред тога што смо сачували сва постројења која су се налазила у склопу рудника, повремено смо обезбеђивали и експлоатацију руде. Трећи задатак смо само делимично реализовали јер без садејства других бригада нисмо били у могућности урадити посао до краја и у потпуности.

• **Да ли је било још борбених дејстава у којима је бригада учествовала?**

- Бројна су дејства наше бригаде од почетка до данас, а могу се поделити у две групе и то до уласка у састав Дринског корпуса и од формирања корпуса до данас. На првом месту неопходно је поменути борбена дејства за ослобођење Калесије, одбрана комуникације Зворник-Пале преко Црног врха јер тада смо савладали бројно српско сгановиштво са тог подручја. У склопу ових дејстава свакако треба поменути и ослобођење села Мемича. Упоредо са дејствима на том подручју водили смо активна борбена дејства и у региону Каменице. Двадесетог септембра '92. године непријатељ је у Подравању масакрирао око 30 људи, не штедећи ни жене ни децу. Тада сам, морам признати, први пут до-

шао у критичну ситуацију, али уз помоћ мојих претпостављених, првенствено генерала Миловановића и Младића, стање се нормализовало. Такође, у братуначком крају се улагао велики напор да се одбрани рудник "Сасе", као и целокупни простор те општине. Ипак је непријатељ на Петровдан '92. године масакрирао око 100 бораца и цивила. Шеснаестог априла '93. године непријатељ је кренуо у јак артиљеријско-пешадијски напад из правца Кладња ка Трнову и Пелемцима. После вишесатних борби враћени су, али су поново напали Пелемце. Тада их је само из Кладња погинуло 60, а рањено 350. Из Живиница их је погинуло 150 и око 500 рањено...

• **Да се вратимо у садашњост. Шта би по Вашем мишљењу значило укидање ембарга на увоз оружја муслиманима?**

- Искрено мислим да тај ембарго само делимично постоји. Муслимани, то је већ свима добро познато, имају оружја, а имају и подршку целог света. Сетимо се само Виса, на подручју Српске општине Калесија, где је УНПРОФОР деловао по нашим положајима са 72 гранате. Захваљујући ратној срећи али и вештини наших бораца, жртава није било. Дакле, ја заиста мислим да непријатељ не оскудева са оружјем.

• **Имамо ли довољно снага да одбранимо своје?**

Да. У сваком случају ми можемо, не само одбрани своје, већ ако треба ићи и даље, али нам је циљ задржати своје а не освајати туђе. Уосталом, то потврђује прошлост. Без обзира на жртве Срби су увек успевали. Понеку битку смо и губили, као и данас, али рат ни један, па нећемо ни овај.

• **Ко је више и успешније одрадио свој посао, пушка или палица-перо, официр или политичар?**

- Ја сам војник и не бих желео много о животу ван линије. Чини ми се да смо везани једни за друге и да сарађујемо, а о томе да ли су и колико они одрадили рећи ће време. Међутим, дужан сам и морам да кажем да је војска урадила веома много. Скоро све што се од нас захтевало. Када су у питању моји борци ја сам задовољан. А опет, гледајући са друге стране, не слажем се са мишљењем неких појединаца који то гледају једнострано. Знате, ипак морамо признати да ни тим политичарима није лако. Ми имамо једног непријатеља, а они безброј. Можда би се неке ствари могле и боље урадити, али понављам, ја сам пре свега војник професионалац и настојим да одрадим свој посао најбоље што умем.

• **Да нас мало упознате са тренутном ситуацијом на линијама одбране.**

- У зони одговорности бригаде стање је добро. Ту и тамо има неких ситуативних проблема, али то је сасвим нормално. Пије нам свима

било добро ни у миру. Увек је неком нешто фалило, али оно што је најбитније - ми војнички стојимо добро. Линије су нам сигурне. Могу покушати, као што су чинили и до сада, али проћи ће исто.

• **Каква је цена досадашњег успеха?**

- Знате, сваки успех се нечим плаћа. Ово је рат и логично је да се у њему гине. Али ипак, морам вам рећи да су нам губици далеко мањи него код друге стране.

• **Однос цивилних и војних власти?**

- У почетку не баш задовољавајући, међутим, што је време више одмицало и односи су се побољшавали.

• **У интервјуу "Дринском", генерал-потпуковник Манојло Миловановић, заменик команданта ГШ ВРС, рекао је да Ваша бригада заједно са зворничком чини окосницу одбране српства у Подрињу. Хоћете ли нам то мало прикоментарисати?**

- С обзиром да прати 1. Бирчанску пешадијску бригаду, генерал Миловановић је веома добро познаје и дајући такву изјаву вероватно је имао у виду све досадашње њене резултате као и снагу непријатеља који су пред нама, а ипак им ололевамо у нападима.

• **Хоће ли скоро крај рата?**

- Кад бих ја о томе одлучивао крај би ми био одмах, заправо он не би ни почињао, али то је питање на које је заиста тешко дати одговор. Ипак сам оптимиста јер услови за крај рата постоје, пошто и свет схвата решност српских захтева.

• **Шта Вам смета као команданту?**

- Смэта ми то што понекад морам, поред редовних војничких задатака у руковођењу и командовању, да се бавим и споредним пословима што није у мом домену (стандардом бораца, исхраном, облачењем, огревом, породицама погинулих и тешко ранених); а све то ме одводи од свакодневног војничког посла и задатка.

• **Сви имају жељу, а Ви?**

- Уколико се рат настави желео бих да и Калесија буде под нашим контролом.

Разговарао: Недељко Кајић

N A R E D B A broj 2-36/92
KOMADANTA GLAVNOG ŠTABA
VOJSKE SRPSKE REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE
Od 10. jula 1992. godine.

11-5 K.

Na osnovu člana 40. i 370. Zakona o vojsci Srpske Republike Bosne i Hercegovine
("Službeni glasnik srpskog naroda u BiH" broj 7/92).

VANREDNO SE UNAPREDUJE	vrsta promene	o 3
U čin pešadijskog potpukovnika, pešadijski major		4 2
ANDRIĆ Petka SVETOZAR, komadant Birčanske brigade istočno-Bosanskog korpusa		
rođen 11. septembra 1954. godine	A P S	11 09 54
Unapreduje se sa danom 10. jula 1992. god.		10 07 92

KOMANDANT
General-potpukovnik
Petko Mladić

Petko Mladić

9/9/0

komanda 1. - [redacted] On [redacted] 3 248B-#3
pov. br. 14-397/93
od 02.03.1993=gmdife

redovni borbeni izvjestaj
komandi drinskog korpusa

04539753

1. u ranim jutarnjim satima neprijatelj krenuo u napad duz cijele linije nase odbrane: od spasovnice do s. jelicici (prema kladnju)
2. u aktivnostima koje su se danas odvijale doslo je do upada neprijatelja u nasah [redacted] (bisina) i uspio je neznatno daapotisne nasuje cicuomcu toku dana ,nakon upucivanja spaljocs u ljudstva linija je vracena ,ali smo imali pet poginulih i tri ranjena borca. indicije ukazuju da spisak gubitaka nije konacan.
3. nase snage ktje se krecu u sirem reonu kamenice, gajica b a 1 d

grobica, rabili su prema planiranom, bez vecih problema. selo gobelji su spaljeni , a sutra je planirano raditi paljevine.

3. stanje u zoni odgovornosti trenutno redovno, za sada situacija pod kontrolom.
- 4.

rmvanrednih dogadjaja nije bilo.
5. stanje morala na zadovoljavajucem nivou
6. izvjesaj poob

7. danas u napadu neprijatelja, poginuli su:
kostic miladin, kostic obren, perendic tihomir, asceric dragan, sarcevic ljubo, i lukic vladenko.
ranjeni su: djordjic marinko, milanovic rado, vukotic miroslav, i bozic krunoslav. svi ranjeni su bolnicki zbrinuti. ostalih podataka nemamo.

8. posebnih zahtjeva nemamo

komandant:
potpukovnik
svetozar andric

PREMIJENI:	23	1912	[redacted]
PREMIJENI:	760	900	[redacted]
PREMIJENI:	23	1912	[redacted]
PREMIJENI:	[redacted]	[redacted]	[redacted]

Prilog 6

00997852

У К А З БРОЈ 01-1369/95
ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
од 14.07. 1995. године.

На основу члана 11, 168. и 369. Закона о Војсци ("Службени гласник Републике Српске", број 7/95.)

ПОСТАВЉАЈУ СЕ ПО РАТНОЈ ФОРМАЦИЈИ:

у ДРИНСКИ КОРПУС:

у Команду:

1. - КРСТИЋ Милорада РАДИСЛАВ,
генерал-мајор, лична ВЕС 31139,
рођен 18. фебруара 1948. године.

Reg. број КМР 1302491

- за Команданта

ВЕС 31040

ФЧ: генерал-мајор - генерал-потпуковник
ПГ - 04 (четири)

До сада по РФ: Начелник штаба (уједно заменик команданта) у
Команди Дринског корпуса.

2. - АНДРИЋ Петка СВЕТОЗАР,
певадијски пуковник, лична ВЕС
31101, рођен 11. септембра
1954. године.

Reg. број АПС 1109541

- за Начелника штаба (уједно заменик команданта)

ВЕС 31098

ФЧ: пуковник - генерал-мајор
ПГ - 05 (пет)

До сада по РФ: Командант 1. бирчанске певадијске бригаде, Дрински
корпус.

Постављају се са даном 15. јула 1995. године.

ПРЕДСЕДНИК РЕПУБЛИКЕ
СРПСКЕ
Милош Јовановић Караџић

Milutin Radović

Dosije Svetozar Andrić

Prvo izdanje

Izdavač:

Fondacija Fond za humanitarno pravo

Dečanska 12, Beograd

www.hlc-rdc.org

Autorka: Katarina Maruna

Urednica: Jovana Kolarić

Lektor: Predrag Ivanović

Grafičko oblikovanje: Milica Dervišević

Tiraž: 100

Štamparija: Instant System, Beograd

ISBN 978-86-7932-135-0

© Fondacija Fond za humanitarno pravo

